

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง "กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการก่อตั้งและดำรงอยู่ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น "จันเสน" อ.ตาคลี จ.นครสวรรค์" เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อ

- 1.ศึกษาสภาพทั่วไป สภาพเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนจันเสนที่ส่งผลต่อการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์จันเสน
- 2.ศึกษากระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนจันเสนในการก่อตั้งและดำรงอยู่ของพิพิธภัณฑ์จันเสน

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลโดยใช้วิธีการสังเกตการแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participatory observation) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (Depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) อันหมายถึงบุคคลที่มีส่วนร่วมในการก่อตั้งและดำรงอยู่ของพิพิธภัณฑ์จันเสน จำนวน 20 คน โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

- 1.ชุมชนจันเสน อันได้แก่ บุคคลในชุมชนที่มีส่วนร่วมในการก่อตั้งและดำรงอยู่ของพิพิธภัณฑ์จันเสน จำนวน 14 คน
- 2.พันธมิตร อันได้แก่ หน่วยงานราชการในท้องถิ่นจำนวน 3 คนและความคิดเห็นจากบทความของนักวิชาการที่มีส่วนร่วมในการก่อตั้งและดำรงอยู่ของพิพิธภัณฑ์จันเสน
- 3.นักท่องเที่ยว อันได้แก่ นักท่องเที่ยวที่มาพิพิธภัณฑ์จันเสน จำนวน 3 คน

ผู้วิจัยได้แบ่งการนำเสนอข้อมูลออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

- 1.สภาพสังคมของชุมชนจันเสน
- 2.การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในชุมชนกับขั้นตอนในการก่อตั้งและดำรงอยู่ของพิพิธภัณฑ์

3. การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของ 3 กลุ่มที่เกี่ยวข้องในการก่อตั้งและดำรงอยู่ของ พิพิธภัณฑ (ชุมชน นักวิชาการ นักท่องเที่ยว)

1. สภาพทั่วไปของตำบลจันเสนที่ส่งผลต่อการก่อตั้งพิพิธภัณฑ

สภาพทั่วไปทางภูมิศาสตร์

ตำบลจันเสนเป็นตำบลที่ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของ อำเภอตากลี จังหวัดนครสวรรค์ โดยมี ระยะห่างจากอำเภอตากลีประมาณ 28 กิโลเมตร

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ต. ห้วยหอม อ.ตากลี จ.นครสวรรค์

ทิศใต้ ติดต่อกับ ต. ไผ่ใหญ่ อ.บ้านหมี่ จ.ลพบุรีและ ต.หนองเอน อ.อินทร์บุรี จ.สิงห์บุรี

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ต.ลาดทิพรส อ.ตากลี จ.นครสวรรค์

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ต.สร้อยทอง อ.ตากลี จ.นครสวรรค์

มีเนื้อที่ทั้งหมด 35,634 ไร่หรือประมาณ 57.01 ตารางกิโลเมตร

สภาพภูมิประเทศ

ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของ ต.จันเสน แบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

1. สภาพพื้นที่นอกเขตชลประทานเป็นที่ดอน น้ำท่วมถึงในฤดูฝน พื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ทางทิศ ตะวันออกของตำบล ได้แก่ หมู่ที่ 4,5,6,8,9,10 สภาพพื้นที่เป็นนาดอน การเกษตรส่วนใหญ่อาศัย น้ำฝน ถ้าประสบปัญหาฝนทิ้งช่วงจะเกิดความแห้งแล้ง การทำนาไม่ค่อยได้ผลและถ้าฝนตกชุก อาจมีน้ำท่วม

2. สภาพพื้นที่ในเขตชลประทาน เป็นที่ราบพื้นที่อยู่ทางทิศตะวันออกของตำบล ได้แก่ หมู่ที่ 1,2,3,7,8,11 และพื้นที่หมู่ที่ 5 บางส่วน อยู่ในเขตชลประทานซึ่งมีความสมบูรณ์กว่าพื้นที่นอกเขต ชลประทาน สามารถทำการเกษตรได้หลายครั้งในหนึ่งปี มีผลผลิตต่อไร่สูง

ตำบลจันเสนแบ่งการปกครองออกเป็น 11 หมู่บ้าน ดังนี้

- หมู่ที่ 1 บ้านตลาดจันเสน
- หมู่ที่ 2 บ้านโคกจันเสน
- หมู่ที่ 3 บ้านดงมัน
- หมู่ที่ 4 บ้านหนองถ้ำวัว
- หมู่ที่ 5 บ้านหนองตะโก
- หมู่ที่ 6 บ้านหนองตามี
- หมู่ที่ 8 บ้านจันเสน
- หมู่ที่ 9 บ้านหนองไม้แดง
- หมู่ที่ 10 บ้านหนองกระทุ่ม
- หมู่ที่ 11 บ้านสันติสุข

(ที่มา : แผนการสอนวิชาท้องถิ่นของเรา หมวดวิชาสังคมศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนจันเสนเชิงสุวรรณอนุสรณ์ โดย อาจารย์รุจิรา เชาว์ธรรม)

สภาพทางสังคมในอดีต

ชุมชนจันเสนในอดีตเป็นชุมชนที่มีความเจริญรุ่งเรืองเนื่องจากเมื่อมีการสร้างรางรถไฟพาดผ่าน จึงทำให้การคมนาคมสะดวก ในสมัยนั้นมักนิยมทำการเกษตรและค้าขาย ตลาดจันเสนจึงเป็นตลาดที่ใหญ่เป็นแหล่งค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าของคนในบริเวณนั้น รวมถึงโรงสีขนาดใหญ่ด้วย แต่เมื่อมีการสร้างถนนเลียบคลองก็ทำให้เศรษฐกิจซบเซาลง ชาวบ้านย้ายถิ่นฐานไปทำมาหากินที่อื่น เหลือไว้แต่คนแก่และเด็ก ตลาดจันเสนและโรงสีจันเสนจึงต้องปิดตัวลงเหลือไว้แต่ซากตลาดและโรงสีเพื่อเป็นอนุสรณ์ในปัจจุบัน

“...สมัยก่อนเราจะเน้นเรื่องการทำนาและอีกอย่างที่สำคัญคือ เรื่องตลาด ตลาดที่ใหญ่มาก คือทุกคนบริเวณแถบนี้จะมาซื้อของที่ตลาดจันเสน แต่พอมีการสร้างทางเลียบลำคลองก็ไปซื้อที่ตลาดอื่นกันหมด เรียกว่าความสะดวกทำให้ตลาดจันเสนร้างได้ ซึ่งไม่น่าเชื่อ แล้วที่นี่ก็มีโรงสีขนาดใหญ่ ก็เรียกได้ว่าโรงสีก็ต้องล้มละลายไปเหมือนกัน (อาจารย์นารัตน์ ทองแท้-สัมภาษณ์ 7 ม.ค.49)

"...อยู่กันก็ค้าขาย เจริญรุ่งเรืองมีโรงสีมีร้านขายทองมีอะไรมากมาย ตลาดก็รุ่งเรือง แต่ปัจจุบันความเจริญรุ่งเรืองในเรื่องการค้าก็ถดถอยลงครับ เพราะว่าเส้นทางคมนาคมมันสะดวกขึ้นการค้าก็เลยแย่งลง เส้นทางมันสะดวกขึ้นคนก็ไปซื้อที่อื่นกันหมด..." (คุณวันชาติ เหลืองบำรุงรักษ์-สัมภาษณ์ 23 ม.ค.49)

ในอดีตชุมชนจันเสนมียอดใหญ่ที่เป็นแหล่งจับจ่ายสินค้าของคนในบริเวณนั้น รวมทั้งโรงสีขนาดใหญ่ที่มีผู้คนแวะเวียนเข้ามาใช้บริการ เพราะมีการคมนาคมที่สะดวกเป็นศูนย์กลางการติดต่อค้าขาย แต่ปัจจุบันเมื่อมีการตัดถนนพาดผ่าน ทั้งตลาดและโรงสี จึงต้องปิดตัวลง ผู้คนเริ่มขยับขยายไปจับจ่ายสินค้ากันที่อื่น

ความแตกต่างหลากหลายทางชาติพันธุ์

ในอดีตมีประชากรอพยพเข้ามาอยู่ในจันเสนตั้งแต่สมัยรัชการที่ 5 โดยประชาชนนั้นมีความแตกต่างหลากหลายกันทางชาติพันธุ์ โดยบรรพบุรุษของชาวบ้านผู้อพยพมาตั้งรกรากนั้นมีความหลากหลายกันทางเชื้อสาย เช่น ชาวจีนแต้จิ๋ว ชาวจีนแคะ คนไทยแม่น้ำแถบอำเภอนิคมพัฒนา ลาวพวน ลาวแง้ว ลาวเวียง ไทเบ็งและชาวอีสาน เป็นต้น โดยอพยพเข้ามาเพื่อตั้งรกรากและหาที่ทางสำหรับทำมาหากิน

"...ในยุคนี้สังคมจันเสนมันประกอบไปด้วยคนหลายฝ่ายมาอยู่ด้วยกัน ที่มาอยู่ก็คือล้วนแต่โยกย้ายถิ่นฐานจากถิ่นเดิมมาอยู่ที่นี่ เช่น คนไทยก็มาจากสิงห์บุรีบ้าง มาจากอ่างทอง อยุธยาบ้าง จับที่จับทางหักล้างฉางพง มาจับจองที่ดินกัน ใครมีกำลังมากก็ได้เนื้อที่มาก ใครมีกำลังปานกลางก็ได้เนื้อที่พอสมควร มีคนไทยสิงห์บุรี อ่างทอง อยุธยา ลพบุรี แล้วก็มีคนจีนมาอยู่ส่วนหนึ่ง มาทำมาค้าขายที่ตลาดจันเสน..." (พระครูนิวิฐธรรมขันธ-สัมภาษณ์ 16 ม.ค.49)

สาเหตุที่อพยพเข้ามานั้นนอกจากจะเข้ามาเพื่อตั้งรกรากและอีกจำนวนหนึ่งคือเข้ามาเพื่อหนีการจับกุมเชื้อสายต่างด้าว ในยุคการปกครองของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ซึ่ง ต.จันเสนนั้นถือว่าอยู่นอกพื้นที่ในการจับกุม จึงมีผู้อพยพเข้ามาอยู่อาศัยไม่น้อย

“...ในยุคสมัยขับไล่ต่างด้าว สมัยยุคจอมพล ป. ช่วงนั้น มาให้พ้นจากเขตลพบุรี เพราะลพบุรีเขาไล่ต่างด้าว จันเสนกับลพบุรีเป็นดินแดนต่อดินแดน พอมาอยู่จันเสนก็พ้นจากการไล่แล้ว...” (พระครูนิวริธรรมขันธ์-สัมภาษณ์ 16 ม.ค.49)

ด้วยความแตกต่างกันทางชาติพันธุ์ จึงมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่แตกต่างกัน ใช้ชีวิตตามกลุ่มต่างคนต่างอยู่ โดยส่วนใหญ่คนจีนจะเป็นผู้ควบคุมเศรษฐกิจเพราะมีหัวคิดทางการค้าขาย คนลาวและคนไทยนิยมทำอาชีพเกษตรกรรม ในด้านของวิถีชีวิตก็แตกต่างกัน คนแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์จะมีวัฒนธรรมที่ไม่เหมือนกัน เช่น เรื่องการประกอบอาหาร เป็นต้น

“...มาอยู่กันเป็นกลุ่มๆ ไทยก็จะอยู่เฉพาะไทย คนพวนกับลาวก็จะอยู่ร่วมกัน คนทั้ง 4 กลุ่มที่มาอยู่ก็ค่อนข้างมีสังคมและวัฒนธรรมที่ชัดเจน ก็ค่อนข้างเข้มแข็งและแตกต่างกันด้านความเป็นอยู่ ในด้านการสังคมจะเฉพาะในชาติพันธุ์ของเขา เป็นกลุ่มๆ อย่างคนจีนนี้จะเข้มแข็งมากในด้านประเพณีการสังคมกับคนไทยเขาก็เกี่ยวข้องกันเรื่องค้าขายแต่เขาก็ไม่ค่อยจะคบกัน อย่างคนไทยถ้าจะไปเที่ยวบ้านคนลาว คนพวน ก็ไปได้เหมือนกันแต่เขาก็หวาดระแวงไม่ค่อยจะไว้ใจคนไทย เพราะคนไทยก็มองเขาว่าต่ำต้อย ยังมีวัฒนธรรมที่ยังค่อนข้างจะแตกต่างกันอยู่ เช่น เรื่องอาหารการกินก็จะค่อนข้างๆ ดิบๆ ...” (พระครูนิวริธรรมขันธ์-สัมภาษณ์ 16 ม.ค.49)

“วัดจันเสน” ศูนย์รวมจิตใจของชุมชนจันเสน

แม้ว่าจะมีความแตกต่างหลากหลาย แต่สิ่งหนึ่งที่เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนจันเสน คือ “วัดจันเสน” คนในชุมชนจันเสนจะมาที่วัดจันเสนเพื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนา แม้จะมีกำหนดการทางศาสนาที่แตกต่างกัน เช่น วันสารท ซึ่งจะมีทั้งสารทไทย สารทจีน สารทลาว

“...เรามีวัดจันเสนเป็นศูนย์กลางก็เป็นโอกาสที่คนจะมาพบปะรวมตัวกันคือมาทำพิธีกรรมทางศาสนา เช่น ประเพณีสงกรานต์บ้าง ประเพณีกวนข้าวทิพย์บ้าง ประเพณีทำบุญวันเข้าพรรษาบ้าง ประเพณีตรุษ สารท ที่จันเสนก็มีทั้งสารทจีน สารทพวน สารทลาว สารทไทย เป็นสารทสุดท้าย ทำอยู่ที่วัดเดียวกัน สารทของใครก็ทำอยู่กลุ่มเดียว...” (พระครูนิวริธรรมขันธ์ สัมภาษณ์ 16 ม.ค.49)

ประเพณีกวนข้าวทิพย์ก็ถือเป็นอีกวาระหนึ่งที่ทำให้ชาวจันเสนได้มารวมตัวกันที่วัดจันเสน เพื่อร่วมกันทำบุญ โดยนอกจากจะร่วมแรงในการกวนข้าวทิพย์แล้ว วัตถุประสงค์ต่างๆ ชาวจันเสนก็จะนำมารวมกันทำบุญ โดยทางวัดจันเสนไม่ต้องไปเรียกรือไปจ้างใครทำเหมือนที่วัดอื่นๆ ด้วย

“...การกวนข้าวทิพย์ ซึ่งอันนี้เรียกได้ว่าเป็นการรวมพลังชุมชนอย่างแท้จริง เพราะว่าต้องกวนตั้งแต่เที่ยงถึง 4-5 โมงเย็น ใช้คนเป็นร้อย ต้องสลับสับเปลี่ยนกัน ถ้าวัดอื่นเขาต้องจ้างแต่วัดเราไม่ต้อง มะพร้าวก็มีญาติโยมมาถวาย การกวนข้าวทิพย์นี่ถือเป็นบุญใหญ่ที่ทุกคนมาร่วมกันทำ...” (พระสิทธิพันธ์ โสพิโก-สัมภาษณ์ 3 ก.พ.49)

นอกจาก “วัดจันเสน” ยังเป็นสถานที่ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและการสืบสานประเพณีต่างๆ ของคนในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์แล้ว สิ่งที่น่าสังเกตเหนือจากนั้นคือ “วัดจันเสน” ยังเป็นสถานที่หลอมรวมให้คนแต่ละชาติพันธุ์ได้มาพบปะพูดคุยกัน ทำให้ความแตกต่างที่จะสร้างความความไม่เข้าใจกันหมดไปและในปัจจุบันแม้ว่าจะมีการย้ายถิ่นฐานไปอยู่ที่อื่น แต่เมื่อมีวันสำคัญต่างๆ ชาวจันเสนก็จะกลับมาที่วัดจันเสน เพื่อพบปะและประกอบกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันอย่างไม่ได้นัดหมาย

“...วัดจันเสนยังเป็นศูนย์รวมจิตใจอยู่ ไม่ว่าจะใครจะไปอยู่ที่ไหนแต่ถ้ากลับมาที่วัดรวมตัวกันที่นี่ มารวมกันช่วงเทศกาล เพราะที่นี้เราจะมีวัดเป็นศูนย์กลางและเรื่องประเพณี ไม่ว่าจะสงกรานต์ ลอยกระทง เข้าพรรษา เราก็จะมารวมตัวกันทำกิจกรรม คือ มีวัดกับกิจกรรมเทศกาลที่ทำให้รวมตัวกันอยู่...” (อาจารย์นารัตน์ ทองแท้-สัมภาษณ์ 7 ม.ค.49)

“...เป็นเพราะศาสนากับประเพณีที่ค่อยๆ หลอมให้ความเป็นชาติพันธุ์มันละลายแล้วก็ผสมกลมกลืนกันในด้านความเชื่อ มาถึงปัจจุบันนี้ ประเพณีตรุษ สงกรานต์ สารท จะมาทำร่วมกัน มาเตรียมด้วยกัน...” (พระครูนิวริฐธรรมจันทร์-สัมภาษณ์ 16 ม.ค.49)

“หลวงพ่อดอด” ผู้นำทางความคิด-พระนักพัฒนา

นอกจากการได้รวมตัวกันเพราะ “วัด” แล้วนั้น อีกประการหนึ่งที่ชาวจันเสนถือเป็นศูนย์รวมจิตใจคือ “หลวงพ่อดอด” อดีตเจ้าอาวาสวัดจันเสน (มรณภาพแล้ว) ซึ่งถือเป็นผู้นำทางความคิดของชุมชนในสมัยนั้น ด้วยการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ชื่อเสียงด้านคาถาอาคมและการรักษาโรค จึงทำให้หลวงพ่อดอดเป็นที่เคารพศรัทธาของผู้คนจำนวนมาก

“...หลวงพ่อบ้านสงเคราะห์ญาติโยม ในรูปแบบคาถาอาคมบ้างรักษาโรคบ้าง หลวงพ่อบ้าน เรียนคาถามาจากหลวงพ่อรุ่ง หลวงพ่อเดิม ท่านเป็นญาติโดยใกล้ชิดกับหลวงพ่อรุ่ง หลวงพ่อบ้านอยู่แล้ว ก็นำเอาวิชาอันนั้นมาช่วยสงเคราะห์โยม เช่น สมมติว่าถึงเวลาที่ไก่เป็นโรค ตาย เหมือนใช้หัวคนไก่ ตายเยอะ ชาวบ้านก็จะมาขอพรหลวงพ่อบ้านไปหว่าน มันก็หาย หรือคนถูกหมาบ้ากัด หลวงพ่อบ้านก็รดน้ำมนต์ให้แล้วให้ยาไปต้มกิน แล้วมันหายชาวบ้าน เขาก็คุยกันปากต่อปากว่าหลวงพ่อนี้ศักดิ์สิทธิ์ เพิ่มความเชื่อเคารพนับถือ ก็ได้ใจชาวบ้าน ...” (พระครูนิวริฐธรรมชั้นตรี-สัมภาชนีย์ 16 ม.ค.49)

หลวงพ่อบ้านใช้การสงเคราะห์ช่วยเหลือญาติโยมด้วยการใช้คาถาอาคมในการรักษาโรค ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นในการ “ซื้อใจ” จากชาวบ้าน จากนั้นหลวงพ่อบ้านจึงเดินทางเริ่มต้นพัฒนาวัด พัฒนาชุมชน ไปจนถึงเรื่องการศึกษาของลูกหลานในชุมชน จากการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบนั้นก็ทำให้ หลวงพ่อบ้านเป็นที่เคารพศรัทธาของชาวชุมชนจันเสนและลูกศิษย์ลูกหาจากที่อื่น ดังนั้นเมื่อหลวงพ่อบ้านหรือทางวัดจันเสนมีโครงการจะทำสิ่งใด ทุกคนก็ยินดีที่จะให้ความร่วมมือ

“...พอรวมตัวกันได้พอสมควรหลวงพ่อบ้านก็เริ่มแผนพัฒนาปรับปรุงวัด สร้างศาลา สร้างโบสถ์ บูรณะกุฏิ นั่นคือในยุคสมัยหลวงพ่อบ้าน ท่านก็เป็นพระที่อุทิศเสียเยือกเย็น เป็นพระที่ปฏิบัติดี คงเส้นคงวา มีวัตรปฏิบัติที่คงเส้นคงวา เป็นพระที่เรียบแล้วก็จิตใจคนได้แก่่ง ให้อภัยจากภัย ให้อภัยจากความทุกข์ได้ นี่คือหลวงพ่อบ้านเริ่มได้ใจชาวบ้าน สร้างศรัทธาชาวบ้านให้เกิดขึ้น ที่นี้การปรับปรุงพัฒนาวัดก็เป็นไปได้ง่ายในการรวมตัวคน...” (พระครูนิวริฐธรรมชั้นตรี-สัมภาชนีย์ 16 ม.ค.49)

หลวงพ่อบ้านเป็นพระสงฆ์ที่ได้รับการยอมรับจากชุมชนจันเสน ดังนั้นการที่หลวงพ่อบ้านจะน้อมนำให้คนในชุมชนทำการสิ่งใด จึงเป็นเรื่องง่ายไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน การสืบสานประเพณีไทย รวมถึงการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น “พิพิธภัณฑ์จันเสน” ที่หลวงพ่อบ้านเป็นผู้ริเริ่มและแม้ว่าท่านจะมรณภาพไปก่อนที่พิพิธภัณฑ์จะก่อตั้งสำเร็จก็ตาม

“...หลวงพ่อบ้านเป็นจุดศูนย์กลางเลย ที่จะดึงคนต่างๆ เข้าไปไม่ว่าจะเป็นคนหมู่บ้านหรือคนที่มีความศรัทธาที่จะช่วยประสานงานอะไรได้นี้หลวงพ่อบ้านดึงมาได้ ถ้าหลวงพ่อบ้านนี้หลุดถึงว่าท่านเป็นผู้ให้ การที่พิพิธภัณฑ์สร้างเสร็จได้ก็เพราะท่าน พ่อบ้านมรณภาพไปแล้วชาวบ้านก็อยากจะตอบแทนท่านในความเป็นท่าน...” (อาจารย์รัฐจิรา เชาว์ธรรม-สัมภาชนีย์ 25 ม.ค. 49)

ชุมชนจันเสนามีพระผู้นำทางความคิดที่ดีอย่างหลวงพ่อดิด สิ่งที่เกิดขึ้นคือการรวมกลุ่มกันของคนในชุมชน แม้ว่าจะมีความแตกต่างหลากหลายทางชาติพันธุ์ก็ตาม เพราะทุกคนต่างก็มีที่ยึดเหนี่ยวจิตใจเดียวกัน ผลที่เกิดขึ้นคือการได้ร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน จนขยายผลไปถึงการทำสิ่งต่างๆ แบบเป็นกระบวนการร่วมกัน เพื่อเป็นการพัฒนาชุมชนให้น่าอยู่และดีงาม อันหมายถึงชุมชนที่เข้มแข็ง

การก่อตั้งพิพิธภัณฑ์จันเสน

สิ่งหนึ่งที่เป็นความพิเศษในชุมชนจันเสนที่หลายๆ ชุมชนไม่มีคือการถูกค้นพบว่ามีเมืองโบราณ กล่าวคือ เมื่อปี พ.ศ.2509 ดร.นิจ วิทยุธีระนันท์และคณะได้สำรวจพบเมืองโบราณแห่งนี้ด้วยการศึกษาแผนที่และภาพถ่ายทางอากาศ จากนั้นจึงเผยแพร่บทความเกี่ยวกับเรื่องนี้ จนกลายเป็นที่น่าสนใจแวดวงโบราณคดี ต่อมากกรมศิลปากรได้มอบหมายให้ นายชิน อยู่ดี นายสมพร อยู่โพธิ์และคณะออกไปสำรวจทำแผนที่ ชื่นตะเบียน จัดทำรายงานการสำรวจเมืองโบราณจันเสน และรวบรวมโบราณวัตถุไว้เป็นหลักฐานจำนวนหนึ่ง

การขุดค้นไม่ได้หยุดเพียงแค่นั้น เมื่อกองโบราณคดี กรมศิลปากร คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยและพิพิธภัณฑ์สถานของมหาวิทยาลัยเพนซิลวาเนีย โดย ดร.ยอร์ช เดลส์และนายเบนเนท บรอนสัน ได้ดำเนินการขุดค้น 2 ช่วง คือ พ.ศ.2511 และ พ.ศ.2512 รวมระยะเวลางานในสนามนานกว่า 6 เดือน ซึ่งจากการขุดค้นครั้งนี้ นักโบราณคดีได้ใช้เทคนิคการศึกษาแบบใหม่คือการขุดค้นโดยการศึกษาจากระดับชั้นดิน ซึ่งถือเป็นวิทยาการที่ค่อนข้างใหม่สำหรับงานโบราณคดีในยุคคนั้น

จากการขุดค้นทำให้พบว่าเมืองโบราณจันเสนเป็นเมืองโบราณในวัฒนธรรมทวารวดีที่ตั้งในตำแหน่งที่ต่ำที่สุดในนครสวรรค์ โดยในบริเวณเมืองโบราณจันเสนหรือที่ชาวบ้านในท้องถิ่นเรียกว่า “โคกจันเสน” ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านคุ้นเคยกับการพบซากโบราณวัตถุมาช้านาน จนบางคนถึงกับเอาไปขายให้กับพ่อค้าของเก่า แต่ส่วนมากเมื่อพบโบราณวัตถุมักจะนำไปรวบรวมไว้ที่วัดจันเสน หลวงพ่อดิด (อดีตเจ้าอาวาส) ก็จะนำมารวบรวมไว้ในตู้ในกุฏิ เมื่อมีหน่วยงานราชการ สถาบันการศึกษาใดๆ มาขอเพื่อไปเป็นตัวอย่างทำนาก็ยกให้เป็นวิทยาทาน โบราณวัตถุที่ใช้ในการจัดแสดงส่วนหนึ่งมาจากการซื้อคืนจากคนที่เก็บไปเพื่อจะขายให้แก่พ่อค้าของเก่าด้วย ด้วยเหตุดังกล่าว หลวงพ่อดิดจึงดำริให้สร้างพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นขึ้น เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ และเป็นสถานที่ท่องเที่ยวในชุมชน จนกระทั่งพิพิธภัณฑ์จันเสนก่อตั้งสำเร็จในปี พ.ศ.2539 และใน

วันที่ 14 กรกฎาคม 2542 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จเปิดพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติจันทรเกษมอย่างเป็นทางการ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติจันทรเกษมที่ก่อตั้งโดยคนในท้องถิ่นและดำเนินการโดยคนในท้องถิ่น ยังดำเนินการต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

สภาพทางสังคมของชุมชนจันทรเกษมกับการก่อตั้งพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติจันทรเกษม

สภาพทางสังคมของจันทรเกษมนั้นคือสังคมเกษตรกรรมเพราะมีระบบชลประทานที่ดี มีบึงจันทรเกษมขนาดใหญ่ ในอดีตเคยเจริญรุ่งเรืองอย่างมากเนื่องจากการสร้างรางรถไฟ จึงส่งผลให้มีการทำการค้าขายเพราะมีการคมนาคมที่เจริญ มีตลาดขนาดใหญ่ที่ดึงดูดคนจากหลายพื้นที่ให้มาค้าขายนั้นจึงทำให้เกิดการอพยพย้ายถิ่นฐานเข้ามาอาศัยของคนหลายเชื้อชาติ ต่อมาเมื่อมีการตัดถนนความเจริญดังกล่าวก็ค่อยๆ หายไป เพราะการเปลี่ยนไปทำมาค้าขายในเส้นทางอื่นที่ถนนจะพาไปจนตลาดใหญ่ที่เคยคึกคักกลับกลายเป็นตลาดร้าง โรงเรียนขนาดใหญ่ที่เคยมีคนมาแวะเวียนใช้บริการก็เหลือแต่ซากให้เห็นเป็นที่ระลึก ผู้คนที่อพยพเข้ามาอยู่แม้ว่าจะมีความแตกต่างกัน แต่ "วัดจันทรเกษม" ได้หลอมรวมให้เป็นหนึ่งเดียวกันด้วยการน้อมนำเอาศาสนาพิธีและประเพณีไทยเป็นกลไกในการสร้างความเข้าใจในชุมชน

แม้ว่าปัจจุบันชุมชนจันทรเกษม ชุมชนเล็กๆ ใน อำเภอตาคลี จังหวัดนครสวรรค์ จะไม่เจริญรุ่งเรืองดังในอดีต มีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย แต่ก็มีชุมชนที่เข้มแข็งด้วยการรวมตัวกันประกอบพิธีกรรมทางศาสนา สืบสานประเพณีไทย มีวัดจันทรเกษมเป็นสถานที่รวมตัวกันของคนในชุมชนและมีพระสงฆ์เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ มีเมืองโบราณให้ค้นหารากเหง้าของตนเองและมีพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นเป็นตัวแทนพลังของชุมชนที่มีจุดเริ่มต้นจากการที่ถูกค้นพบว่ามีเมืองโบราณ ทำให้เกิดความเคลื่อนไหวในชุมชนในเรื่องของการก่อตั้งพิพิธภัณฑสถาน ไม่ว่าจะเป็นการระดมทุน ระดมความคิด ไปจนถึงการร่วมกันขับเคลื่อนให้พิพิธภัณฑสถานดำรงอยู่ได้ด้วยการรวมกลุ่มคณะกรรมการพิพิธภัณฑสถานซึ่งมาจากทุกส่วนทุกภาคในชุมชน จากกระบวนการดังกล่าวนอกจากจะเกิดองค์ความรู้ในเรื่องของการจัดการในพื้นที่สาธารณะที่ทุกคนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมแล้วนั้น อีกสิ่งหนึ่งที่ได้มาคือความเข้มแข็งของชุมชน อันเกิดจากการได้ลงมือปฏิบัติกันเอง

2. กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการก่อตั้งและดำรงอยู่ของพิพิธภัณฑสถาน

ชุมชนจันเสนเป็นชุมชนชนบทเล็กๆ ที่มีความแตกต่างหลากหลายทางชาติพันธุ์ ในอดีตมีความเจริญรุ่งเรือง เนื่องจากการพาดผ่านของรางรถไฟ เมื่อผู้คนอพยพไปทำมาหากินที่อื่น ปัจจุบัน "จันเสน" กลายเป็นชุมชนที่เงียบสงบ แต่มีสิ่งที่ยึดโยงจากอดีตมาสู่ปัจจุบันคือการมี "วัดจันเสน" เป็นศูนย์รวมจิตใจ เป็นที่พึ่ง เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและมี "พระครูนิสัยจรรย์คุณ (หลวงพ่อด)" เป็นผู้นำทางความคิดในการก่อตั้งพิพิธภัณฑสถานและมี "พระครูนิวิฐธรรมจันทร์ (หลวงพ่อเจริญ)" เป็นผู้สานต่อความคิดในการดำเนินการของพิพิธภัณฑสถาน

ในการก่อตั้งพิพิธภัณฑสถาน การมีส่วนร่วมของชุมชนมีส่วนสำคัญมากที่สุดที่จะผลักดันให้ความสำเร็จเกิดขึ้น โดยนอกจากการระดมทุนทรัพย์กับการเสียสละแรงงานแล้วนั้น การระดมความคิดก็เป็นเรื่องสำคัญเช่นกัน เพราะการจัดตั้ง "พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น" ไม่ใช่เรื่องของคนในชุมชนคุ้นเคยหรือมีความรู้มาก่อน ดังนั้นนักวิชาการด้านโบราณคดี ด้านพิพิธภัณฑศึกษา ก็เข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลือแนะแนวทางให้ชุมชนด้วย จนพิพิธภัณฑสถานได้เปิดตัวอย่างเป็นทางการ ภาระหน้าที่ของชุมชนก็ไม่ได้ยุติลงแต่เพียงแค่นั้น

เนื่องจากการดำเนินงานของพิพิธภัณฑสถานปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนให้ดำเนินการคือ "คน" ที่จะร่วมกันทำงาน ดังนั้น พิพิธภัณฑสถานจึงแต่งตั้งกลุ่มคณะกรรมการพิพิธภัณฑสถาน เพื่อเป็นตัวแทนของชุมชนในการดำเนินการพิพิธภัณฑสถาน สิ่งที่คณะกรรมการพิพิธภัณฑสถานต้องตระหนักคือการหาวิธีที่จะไม่ทำให้พิพิธภัณฑสถานสร้างขึ้นตาย กล่าวคือ ไร่ชีวิตชีวาจะต้องปิดตัวลงไปในที่สุดนั่นเอง ซึ่งปัญหาดังกล่าวเป็นปัญหาสำคัญที่มักเกิดขึ้นกับพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น หลายๆ ที่ต้องปิดตัวลงเพราะสาเหตุนี้ ปัญหาน่าจะมาจากการขาดการมีส่วนร่วมในการระดมความคิดในการปฏิบัติงาน พิพิธภัณฑสถานจึงต้องมีความเคลื่อนไหวตลอดเวลา พิพิธภัณฑสถานเลือกที่จะใช้กลยุทธ์ "ฮ่วมคฤเทศก์" ซึ่งปัจจุบันได้เดินทางมาถึงรุ่นที่ 9 แล้ว

นอกจากนั้น "รายรับ" ก็เป็นปัจจัยที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ในการขับเคลื่อนพิพิธภัณฑสถาน นอกจากรายได้จากผู้รับบริจาคภายในพิพิธภัณฑสถานและการของที่ระลึก ชุมชนจันเสนได้ใช้วิธีการหารายได้จากการตั้งกลุ่มอาชีพเพื่อหารายได้รองรับ ซึ่งประโยชน์อีกทางหนึ่งคือการเพิ่มอาชีพให้กับคนในชุมชนด้วย ปัจจุบันชุมชนจันเสนยังมีการพัฒนายังต่อเนื่อง โดยล่าสุดมีโครงการปรับภูมิทัศน์ภายในพิพิธภัณฑสถานและภายในชุมชน ซึ่งถือว่าการมีส่วนร่วมในการก่อตั้งและดำรงอยู่พิพิธภัณฑสถานเป็นจุดเริ่มต้น จากนั้นมีการต่อยอดทางความคิดในการพัฒนาชุมชนในด้านอื่นๆ ซึ่งการมีส่วนร่วมของ

ชุมชนถือเป็นการแสดงออกถึงพลังในความต้องการที่จะให้มีความเป็นอยู่ มีสภาพแวดล้อม มีชุมชนที่เข้มแข็งและดีงาม

การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในชุมชนกับขั้นตอนในการก่อตั้งและดำรงอยู่ของพิพิธภัณฑ์

พิพิธภัณฑ์จันเสนเกิดจากการมีส่วนร่วมของบุคคลหลายฝ่าย แต่หัวใจที่สำคัญที่สุดคือการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่จะแสดงพลังออกมา จนสะท้อนให้บุคคลในฝ่ายอื่นๆ เข้ามามีส่วนร่วม สำหรับรูปแบบของพิพิธภัณฑ์จันเสนคือพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ในแง่ที่ว่าเกิดจากคนในท้องถิ่น รวมถึงขับเคลื่อนโดยคนในท้องถิ่น ที่มีอิสระในการจัดการในพื้นที่สาธารณะของตนเองได้เต็มที่ โดยมีการสื่อสารเข้าไปมีบทบาทในการเป็นกลไกสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชน ซึ่งขั้นตอนในการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์และรูปแบบการดำเนินการเพื่อการดำรงอยู่มี ดังนี้

◆ การรวบรวมโบราณวัตถุ

ระยะก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ โบราณวัตถุในโคกจันเสนที่รวบรวมไว้จัดแสดงมาจากการขุดดินเพื่อทำการเกษตรหรือมาจากการขุดลอกคูคลองของชาวบ้านในชุมชน เมื่อพบโบราณวัตถุ ส่วนใหญ่จะนำมาถวายไว้ที่วัดจันเสนเพราะมีแนวความคิดว่าสิ่งใดมีค่าจะต้องนำมาถวายไว้ที่วัด แต่บางคนก็ทิ้งไปไม่สนใจและบางคนก็นำไปขายให้กับพ่อค้าของเก่า จนเมื่อมีการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์จันเสน ในส่วนที่หายไปกับพ่อค้าของเก่า ทางวัดจันเสนก็พยายามซื้อกลับมาได้เป็นจำนวนหนึ่ง ดังนั้นเมื่อมีก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ วัตถุศิลปะที่จะใช้ในส่วนจัดแสดงจึงมีจำนวนมากอยู่แล้ว เมื่อนำมารวมกับของที่ทางคณะชุดค้นรวบรวมไว้ ก็สามารถนำมาเรียบเรียงข้อมูลและจัดแสดงได้

“...ส่วนมากชาวบ้านพอขุดเจอแล้วชาวบ้านจะขาย อย่างที่นี้ก็มีเสียคนหนึ่งรับซื้อ เขาก็ซื้อไปเยอะ เราสะสม แล้วก็มีคนจากข้างนอกด้วยที่มารับซื้อ อีกส่วนหนึ่งคือชาวบ้านเขาจะเอามาถวายหลวงพ่อก็เพราะเขามีศรัทธากับหลวงพ่อก็คือคนโบราณจะมีความคิดว่าเห็นอะไรว่ามีค่าก็จะเอามาถวายที่วัด ไม่เก็บไว้กับตัว พอมีเยอะๆ เจ้าท่านก็คิดว่าจะทำอย่างไร เลยมีความคิดต่อยอดว่าจะสร้างพิพิธภัณฑ์ ที่ถูกลอบขายก็มีเยอะ แล้วมีที่หลวงพ่อเจริญไปซื้อ มาด้วย พอรู้ว่าเขาจะขายก็ส่งคนไปซื้อมา บางคนก็เอามาคืนเอง แต่ก็ต้องเข้าใจว่าบางคนเขาไม่มีจะกิน ก็ต้องมีอะไรตอบแทนเขาบ้าง...” (อ.ศักดิ์ศรี จริยาคุณา-สัมภาษณ์ 10 ก.พ.49)

ปัจจุบัน โบราณวัตถุที่จัดแสดงอยู่ในพิพิธภัณฑสถานยังไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงแต่อย่างใด รวมทั้งในการทำความสะอาดก็จะทำความสะอาดบริเวณรอบตู้ที่จัดแสดงเท่านั้น เพราะเป็นตู้แบบปิด โดยขณะนี้คณะกรรมการพิพิธภัณฑสถานมีนโยบายจะปรับเปลี่ยนการจัดวางโบราณวัตถุภายในพิพิธภัณฑสถาน เพียงแต่ยังอยู่ในขั้นตอนของการประชุมหารือและหาทุนอยู่ เพราะปัจจุบันยังมีการค้นพบโบราณวัตถุจากชาวบ้านอยู่เสมอและยังมีการนำมรดกอายุที่วัดอยู่บ้าง โดยทางวัดจันเสนก็รวบรวมไว้ แต่โบราณวัตถุที่ได้มาใหม่จะยังไม่ได้ทำการลงทะเบียนแสดงหลักฐานทางโบราณคดี

“...โบราณวัตถุนี้ยังมีการพบอยู่เรื่อยๆ ค่ะ แล้วพอเขาเอามรดกอายุที่วัด เขาก็ยังรวบรวมเก็บไว้ในตู้ด้วยกันเหมือนเดิม แต่ของพวกที่นำมาใหม่นี้จะยังไม่ได้ลงทะเบียนนะคะ...”
(อาจารย์รุจิรา เชาว์ธรรม-สัมภาษณ์ 19 เม.ย.49)

การสื่อสารในการรวบรวมโบราณวัตถุ

สำหรับชุมชนจันเสน คือ การทำตามแนวคิดของคนโบราณที่ว่า การนำของที่มีค่าไปถวายวัด ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าชาวจันเสนรู้สึกว่าเป็นการนำของที่มีค่าไปถวายวัด ถ้าไปจนถึงโครงกระดูก เป็นสิ่งมีค่าของชุมชนและวัดจันเสนก็เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์และเป็นศูนย์รวมจิตใจของ “คนจันเสน” เพราะจนปัจจุบัน หากมีการค้นพบโบราณวัตถุก็จะยังนำไปไว้ที่วัดดังเดิม เพียงแต่โบราณวัตถุที่ค้นพบในภายหลังจะยังไม่ได้ลงทะเบียนแสดงหลักฐานทางโบราณคดี ดังนั้นถือได้ว่าการสื่อสารในการรวบรวมโบราณวัตถุเป็นการสื่อสารทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง ที่จะชาวจันเสนยึดถือตามแนวคิดของบรรพบุรุษและยังปฏิบัติตามจนปัจจุบัน ด้วยการนำของที่มีคุณค่าไปถวายวัด เพราะวัดเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์และเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวจันเสน

อีกมิติการสื่อสารหนึ่งคือการสื่อสารระหว่างนักวิชาการกับชาวจันเสนในส่วนของ การขุดค้น และหาหลักฐานเพื่อเรียบเรียงเป็นข้อมูลทางวิชาการ โดยข้อมูลที่ได้มานั้นจะช่วยให้คนจันเสนได้รู้ถึงที่มาของแผ่นดินที่ตนอาศัยอยู่และยังช่วยเผยแพร่เรื่องราวของ “เมืองโบราณจันเสน” ผ่านบทความต่างๆ จนทำให้จันเสนเป็นที่รู้จักมากขึ้นด้วย

ในส่วนของการซื้อคืนกลับมาจากพ่อค้าของเก่า นั้น ทางคณะกรรมการพิพิธภัณฑ์จันเสนใช้ กลวิธีในการให้คนภายนอกชุมชนไปทำการซื้อกลับมาโดยไม่แสดงตัวเพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งในชุมชน

◆ เรื่องการจัดการอาคารสถานที่

ระยะก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ พิพิธภัณฑ์จันเสน ตั้งอยู่ภายในวัดจันเสน โดยเหตุผลเบื้องต้นมาจากการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์จันเสนเป็นการดำริของหลวงพ่อโอดที่ในขณะนั้นเป็นเจ้าของวัดจันเสน ซึ่งนอกจากจะวางแผนการก่อสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์จันเสนเพื่อรวบรวมโบราณวัตถุที่ค้นพบ ยังใช้วิธีการสานศรัทธาชุมชนด้วยการก่อตั้งพระมหาธาตุเจดีย์ศรีจันเสนไว้ด้วย เหตุผลสำคัญที่พิพิธภัณฑ์จันเสนถูกก่อตั้งในวัดจันเสน เพราะวัดจันเสนเป็นสถานที่ศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชนไม่ว่าจะทำกิจกรรมใดๆ ทั้งในส่วนของศาสนาหรือส่วนของประเพณีและวัฒนธรรม ทุกคนในชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน รวมทั้งชุมชนในบริเวณใกล้เคียงก็มารวมตัวเพื่อทำกิจกรรมต่างๆ ที่วัดจันเสนด้วย

“...พ่อหลวงพ่อโอดท่านดำริที่จะก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ คนในชุมชนก็รับรู้ว่าะครับ ทุกคนก็ต่างเคารพในการตัดสินใจของท่านแล้วก็เห็นดีด้วย เามาประชุมกัน มาร่วมมือกัน เริ่มจากการตกลงใจว่าจะทูลโรงลิเกเก่าในวัดเพื่อสร้างเป็นพิพิธภัณฑ์...” (คุณวันชาติ เหลืองบำรุงรักษ์ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลจันเสน-สัมภาษณ์ 23 ม.ค.49)

นอกจากความคิดของหลวงพ่อโอดที่จะรวบรวมโบราณวัตถุที่ค้นพบเก็บไว้ในท้องถื่น แทนที่จะกระจายไปอยู่ตามที่ต่างๆ อีกประการหนึ่งคือความต้องการให้พิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์กับคนท้องถิ่นและบุคคลทั่วไปด้วย

“...หลวงพ่อก็บอกว่าโบราณวัตถุที่ขุดได้ ไม่อยากให้ไปอยู่ที่อื่น เพราะถ้าไปอยู่ที่อื่นคนจะไม่รู้จักจันเสน ท่านก็อยากจะสร้างพิพิธภัณฑ์ขึ้นมาเพราะท่านไม่อยากให้มันกระจายไปอยู่ที่อื่น ท่านจึงดำริสร้างพิพิธภัณฑ์ขึ้นมา ท่านอยากให้คนที่จะมาเรียนรู้เรื่องโบราณคดีโบราณวัตถุจะได้ไม่ต้องไปหาที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ที่ลพบุรีหรือที่อยุธยา ให้มาที่นี้เลยของเรามีอยู่แล้ว...” (อาจารย์นารัตน์ ทองแท้-สัมภาษณ์ 7 ม.ค.49)

การสื่อสารในการเลือกสถานที่ตั้งพิพิธภัณฑสถานของชุมชนจันเสน ส่วนใหญ่จึงเป็นการประชุมกลุ่มแกนนำในชุมชน อันได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ครูใหญ่และผู้หลักผู้ใหญ่ในท้องถิ่น

“...สมัยก่อนที่จันเสนจะมีหลวงพ่อด มีพ่อของครู ท่านก็เป็นอดีตครูใหญ่โรงเรียนวัดจันเสนแล้วก็นำของครูนารัตน แล้วก็จะมีกำนันคนก่อน ซึ่งกำนันคนก่อนจะเข้มแข็งมากแล้วก็พวกผู้ใหญ่บ้าน พวกผู้ใหญ่ในจันเสน ทั้งผู้ชายผู้หญิงเลยเป็นกลุ่มผู้นำของที่นี่ เขาก็จะมารวมตัวกันมาคุยหารือกัน...” (อาจารย์จรูณี ทัพทอง –สัมภาษณ์ 6 ก.พ.49)

เมื่อได้ข้อสรุปเรื่องสถานที่ตั้งแล้ว ลำดับต่อมาคือเรื่องการทำแบบพิพิธภัณฑสถาน ซึ่งลูกศิษย์ลูกหาของหลวงพ่อด ต่างก็นำแบบมาให้หลวงพ่อดเลือก แต่ก็มาสรุปที่แบบของ อ.วนิดา พึ่งสุนทร ซึ่งมีความสวยงามและสอดคล้องกับเรื่องราวความเป็นมาของท้องถิ่น ซึ่งในขั้นนี้ถือว่าเป็นอีกครั้งหนึ่งที่มีการสื่อสารระหว่างนักวิชาการกับชุมชน กล่าวคือในประเด็นการออกแบบพิพิธภัณฑสถานชุมชนไม่สามารถจะออกแบบได้เอง

“...กว่าจะได้รูปแบบที่พอใจได้ก็นาน กว่าจะไปติดต่ออาจารย์วนิดา พึ่งสุนทร ศิลปินแห่งชาติและคณะ รู้สึกเป็นกุศลอย่างหนึ่ง อ.วนิดา ไม่รู้จักจันเสนว่าอยู่ที่ไหน หลวงพ่อด ท่านก็ไม่เคยได้ยินชื่อเลย ท่านก็ขอไปดูสถานที่ก่อนยังไม่รับปาก ช่วงนั้นหลวงพ่อก็เริ่มไม่สบายเยอะแล้ว มาที่หลวงพ่อก็เริ่มพูดได้ไม่มากคำ อ.วนิดา มาเห็นเข้า ท่านก็เลื่อมใสหลวงพ่อก็บอกว่ารู้จักหลวงพ่อดเข้าไป ไม่รู้เลยว่ามีพระคือนี่ ก็ว่าจะไปเขียนแบบให้ เขียนอยู่นานพอสมควร พอเอามาส่งให้ก็ปรากฏว่ารับทันที เป็นที่พอใจของทุกฝ่าย...” (พระครูนิวริธรรมจันทร์ สัมภาษณ์ 16 ม.ค.49)

พิพิธภัณฑสถานจันเสนได้รับการออกแบบให้มีศิลปะแบบสมัยทวารวดี ซึ่งสอดคล้องและกลมกลืนกับเรื่องราวของโบราณวัตถุที่ขุดค้นได้ในท้องถิ่น

ปัจจุบัน พิพิธภัณฑสถานสำเร็จและได้เปิดให้เข้าชมในปี พ.ศ.2539 และในวันที่ 14 กรกฎาคม 2542 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จเปิดพิพิธภัณฑสถานอย่างเป็นทางการ พิพิธภัณฑสถานเปิดให้เข้าชมในวันเสาร์-อาทิตย์ โดยจะมียุวมัคคุเทศก์คอยประจำตามจุดต่างๆ ภายในพิพิธภัณฑสถาน เพื่อบรรยายและตอบข้อซักถามของนักท่องเที่ยวในเวลาราชการ แต่หากมีนักท่องเที่ยวมีความประสงค์จะเข้าชมในวันธรรมดา ทางพิพิธภัณฑสถานก็ยินดีเปิดให้เข้าชม พิพิธภัณฑสถานจะอยู่ภายในวัดจันเสนและบริเวณใกล้เคียงจะมี

ร้านค้าจำหน่ายสินค้าของชุมชน ร้านขายขนมหวานของจันเสนและศูนย์ทอผ้าที่กระตุก
บรรยากาศบริเวณรอบๆ พิพิธภัณฑสถานจะมีความสวยงามสงบร่มรื่น ไม้ดอกไม้ประดับจะมีการตัดแต่ง
ให้สวยงามอยู่เสมอ เพราะนอกจากพิพิธภัณฑสถานจันเสนจะเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ของชุมชนจันเสน
แล้ว ยังเป็นสถานที่พบปะกันของชาวจันเสนอีกด้วย โดยพิพิธภัณฑสถานมีพนักงานประจำดูแล
ความสะอาดและในส่วนบริเวณรอบนอกพิพิธภัณฑสถานพระอุโบสถที่วัดจันเสนและชาวบ้านที่แวะเวียน
เข้ามาพักผ่อนจะช่วยกันดูแลให้มีสภาพที่สะอาดเรียบร้อยและสวยงามอยู่เสมอ ซึ่งถือว่าการใน
ประเด็นเรื่องการดูแลอาคารสถานที่นั้น นอกจากภายในพิพิธภัณฑสถานที่จะมีพนักงานประจำทำความสะอาด
สะอาดอยู่แล้ว ในส่วนบริเวณรอบนอกที่จะเป็นสถานที่พบปะพักผ่อนของชาวจันเสน การสื่อสาร
กลุ่มย่อยช่วยสร้างการมีส่วนร่วมในเรื่องการดูแลภูมิทัศน์ให้คงงามอยู่เสมอได้ เพราะทุกคน
สามารถเสนอความคิดเห็นได้ในที่ประชุม เนื่องจากพื้นฐานความคิดที่ว่าพิพิธภัณฑสถานแห่งนี้เป็นของ
ทุกคนนั่นเอง

"...ที่นี่มีพนักงานทำความสะอาดประจำอยู่ ส่วนรอบๆ นอกนี้ญาติโยมเขาก็มาพักผ่อน
กันเยอะ บางทีเห็นอะไรเกะกะเขาก็ช่วยกันหยิบจับ อยากให้มีต้นไม้มาปลูกเขาก็เอามา
เสนอ ก็ถือว่าที่นั่นไม่ใช่ของใครคนใดคนหนึ่ง เป็นของทุกคนมากกว่า..." (พระสิทธิพันธ์
โสพิโก-สัมภาษณ์ 3 ก.พ.49)

การสื่อสารในประเด็นอาคารสถานที่

ในประเด็นเรื่องอาคารสถานที่ การสื่อสารสร้างการมีส่วนร่วมภายในชุมชนในเรื่องสถานที่
ที่ตั้งพิพิธภัณฑสถานจันเสนว่าควรจะเป็นที่วัดจันเสนเพราะเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์และเป็นศูนย์รวมจิตใจ
ของคนในชุมชนและเมื่อพิพิธภัณฑสถานก่อสร้างสำเร็จแล้ว ยังมีประเด็นเรื่องการดูแลอาคารสถานที่ให้
สะอาดสวยงามอยู่เสมอด้วย โดยผ่านการประชุมทั้งการประชุมประจำของคณะกรรมการ
พิพิธภัณฑสถาน การประชุมกลุ่มย่อยเมื่อพบปะกันที่วัด ซึ่งการสื่อสารภายในชุมชนทำให้ทุกคนเข้ามามี
ส่วนร่วมออกความคิดเห็นและนำเสนอที่ประชุมคณะกรรมการพิพิธภัณฑสถานได้ เพราะพิพิธภัณฑสถาน
จันเสนเป็นพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นที่ก่อตั้งและดำเนินการโดยคนในชุมชน จึงสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของ
ร่วมในการห่วงใยดูแลรักษา ส่วนการสื่อสารระหว่างชุมชนกับนักวิชาการ คือ ชุมชนติดต่อสื่อสาร
กับนักวิชาการในเรื่องการออกแบบพิพิธภัณฑสถาน เพราะเป็นเรื่องที่ชุมชนยังไม่สามารถออกแบบเองได้
และชุมชนจันเสนก็ปล่อยให้นักวิชาการทำงานได้อย่างอิสระโดยไม่แทรกแซงและไม่จำกัด
งบประมาณ

◆ การจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์

ระยะก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ หลังจากทีรวบรวมโบราณวัตถุและจัดหมวดหมู่ลงทะเบียนแล้ว ในส่วนของการจัดแสดง รวมถึงการคัดเลือกโบราณวัตถุมาจัดแสดง ซึ่งในขั้นตอนนี้เป็นหัวใจสำคัญของพิพิธภัณฑ์เพราะจะเป็นการลำดับเนื้อหาเรื่องราวที่จะนำเสนอ พิพิธภัณฑ์จัดแสดงได้จัดลำดับหัวข้อการจัดแสดง ดังนี้

1. จินเสนกับสภาพแวดล้อม
2. การศึกษาทางโบราณคดีบริเวณจินเสน
3. พัฒนาการของชุมชนในลุ่มน้ำลพบุรี-ป่าสัก
4. พัฒนาการของบ้านเมืองในยุคเหล็ก
5. การขุดค้นแหล่งโบราณคดีบ้านใหม่ชัยมงคล
6. จินเสน เมืองแรกเริ่มในลพบุรี-ป่าสัก
7. จินเสนสมัยฟูนัน-สุวรรณภูมิ
8. จินเสนในสมัยทวาราวดี ศาสนาและความเชื่อ
9. วิถีชีวิตชาวจินเสนสมัยทวาราวดี
10. จินเสนสมัยหลังทวาราวดี
11. การฟื้นฟูจินเสน
12. ภูมิปัญญาพื้นบ้านจาก คุณตาขุน ดั่งเงิน
13. การเปลี่ยนแปลงในจินเสน
14. พระครูนิสัยจริยคุณ

หัวข้อในการจัดแสดงจะผสมผสานกันระหว่างเรื่องราวของโบราณคดีของจินเสนในยุคสมัยต่างๆ กับเรื่องราววิถีชีวิตและภูมิปัญญาจากปราชญ์ชาวบ้านของจินเสน ซึ่งถือเป็นการร้อยเรียงเชื่อมโยงเรื่องราวตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ผู้ที่ทำในสวนฐานข้อมูลของโบราณวัตถุในแต่ละยุคสมัย คือ คุณวลัยลักษณ์ ทรงศิริ ซึ่งในขณะนั้นเข้ามามีส่วนร่วมได้เพราะเป็นลูกศิษย์ที่ อ.ศรีศักร วัลลิโภดม แนะนำมา ในส่วนของการจัดแสดงคือคณะของ อ.มานพ ถนอมศรี จากสถาบันราชภัฏสวนดุสิต (ในสมัยนั้น) ซึ่งการที่ชุมชนจินเสนมีนักวิชาการเข้ามาช่วยเหลือให้คำแนะนำเป็นจำนวนมากและหลากหลายสาขานั้น เพราะว่าเป็นชุมชนที่มีศักยภาพและปล่อยให้ให้นักวิชาการได้ปฏิบัติงานได้อย่างอิสระโดยไม่แทรกแซงขัดขวาง เพียงแต่จะคอยช่วยเหลือในด้านอื่นๆ เช่น ดูแลเรื่องที่พักอาศัย ให้ข้อมูลที่จำเป็นและคอยเป็นผู้ช่วยเมื่อต้องการเท่านั้น

“...เมื่อก่อตั้งเสร็จก็ถึงการจัดแสดงโบราณวัตถุ จึงไปเชิญ อ.ศรีศักร วัลลิโภดม ในการสำรวจชุดค้นท่านมีข้อมูลเกี่ยวกับจันเสนเยอะ ท่านก็ช่วยดูแล ช่วยจัดการไปชวนมาอีกหลายๆ คน เช่น คุณ สุจิตต์ วงศ์เทศ ตอนนั้นเขายังเป็นนักศึกษาโบราณคดีอยู่เลย กลุ่มก็ลูกศิษย์ที่หลักๆ ก็มี วัลย์ลักษณ์ ทรงศิริ มาช่วยกันจัดแสดง มาดูของ มาประชุมกับทุกคนในพื้นที่ เชิญผู้แทนคนในชุมชนไปประชุมที่มหาวิทยาลัยอีก หลายขั้นตอนกว่าจะสรุปออกมา อยากจะทราบว่าคนในชุมชนต้องการอะไร เรื่องค่าใช้จ่ายฉันก็ให้กำนัน ครูในโรงเรียนไปประชุมเป็นตัวแทน อดมาบอกทางโน้นเสนองบประมาณเท่าไร ก็บอกมาเลยจะไม่ขัดข้อง ให้รับเลยด้านการจัดแสดง เมื่อคณะอาจารย์ศรีศักร เห็นคนในพื้นที่ก็ว่าแข็งแรงดี ก็มาจัดแสดงกันอยู่นาน นิสิตนักศึกษาพากันนอนอยู่ที่วัดนี้ ลงสำรวจพื้นที่ด้วย (ประมาณปี พ.ศ.2538) ส่วนฝ่ายจัดแสดงก็ไปเชิญ อาจารย์มานพ ถนอมศรี ช่วงนั้นสอนที่สวนกุหลาบ...” (พระครูนิวริธรรมจันทร์-สัมภาชนันท์ 16 ม.ค.49)

ปัจจุบัน ในการจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑสถานยังไม่มีเปลี่ยนแปลงตำแหน่งหรือเนื้อหาแต่อย่างใด แต่ได้มีการวางแผนในประเด็นนี้บ้างแล้วในกลุ่มคณะกรรมการพิพิธภัณฑสถาน เพียงแต่ถือว่ายังอยู่ในระยะหารือและหางบประมาณอยู่ เพราะปัจจุบันยังมีการค้นพบโบราณวัตถุจากชาวบ้านอยู่และมีการนำมารวบรวมไว้ที่วัดจันเสน แต่ยังไม่ได้มีการลงทะเบียนหลักฐานทางโบราณคดี

“...ตอนนี้กำลังคิดอยู่ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงบ้าง แต่ยังหาทุนและอยู่ในขั้นที่กำลังพูดคุยกันอยู่ค่ะ...” (อาจารย์รุจิรา เชาวร์ธรรม -สัมภาชนันท์ 25 ม.ค.49)

ในการเข้าชมพิพิธภัณฑสถาน จิวมัตถุเทศก็จะแนะนำให้ผู้ชมที่ละจุดแสดงและจะบรรยายให้นักท่องเที่ยวฟัง ซึ่งแต่ละจุดเมื่อนำมาจัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานจะเหมือนกับเป็นการเดินวนเป็นวงกลม และจุดที่เป็นเรื่องราวของหลวงพ่อด (พระครูนิสัยจรรย์คุณ) จะอยู่ตรงกลาง พร้อมมีรูปหล่อของหลวงพ่อดให้นักท่องเที่ยวได้สักการบูชาด้วย

“...มาชมที่นี่แล้วก็ไม่ได้งหรือว่าเข้าใจยากนะคะ เพราะว่าเราจะแนะนำอยู่แล้วทำให้เดินทางไหน เริ่มที่ตู้ไหน น่องๆ (จูมัตถุเทศก์) เขาจะพาชมแล้วก็บรรยายให้ฟัง ดีกว่าปล่อยให้เดินเองนะคะ เราไม่ได้มีความรู้เรื่องประวัติศาสตร์ เดินดูเองก็อาจจะไม่ได้ความรู้เท่านี้...” (คุณวฤดี อวบอ่อน นักท่องเที่ยวจากจังหวัดชัยนาท-สัมภาชนันท์ 4 มี.ค.49)

“...ผมชอบตรงที่เขานำทุกอย่างมารวมกันที่นี่ ผมได้เห็นของเก่า เห็นพระที่เขาับถือ เห็นข้าวของเครื่องใช้ เห็นลูกหลานของคนที่นี่ ผมว่ามันไม่ได้อัดข้อมูลอย่างเดียว แต่มีทุกอย่างรวมอยู่ที่นี้ครับ มันไม่น่าเบื่อ...” (คุณธีรวัฒน์ พูลเขตกัน นักท่องเที่ยวจากจังหวัดพิจิตร-สัมภาษณ์ 4 มี.ค.49)

“ยุวมัคคุเทศก์” พลังเด็กแห่งพิพิธภัณฑ์จันเสน

สิ่งหนึ่งที่ถือเป็นเสน่ห์และจุดแข็งของพิพิธภัณฑ์จันเสนคือยุวมัคคุเทศก์ ซึ่งปัจจุบันมีมาทั้งหมด 9 รุ่น โดยนักเรียนที่เข้าอบรมยุวมัคคุเทศก์จะมาจากโรงเรียนวัดจันเสนและโรงเรียนจันเสนเอ็งสุวรรณอนุสรณ์ ผู้ที่ทำการอบรมให้เด็กกลุ่มนี้คืออาจารย์จากทั้งสองโรงเรียน โดยเริ่มแรกมีเจ้าหน้าที่จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเข้ามาช่วยอบรมให้ ซึ่งในการทำงานยุวมัคคุเทศก์เหล่านี้จะจัดกลุ่มการทำงานกันเองและเข้าอบรมด้วยความสมัครใจ ยุวมัคคุเทศก์จะบรรยายเรื่องราวภายในพิพิธภัณฑ์ด้วยภาษาที่เข้าใจง่ายและเมื่อถูกนักท่องเที่ยวถามก็จะตอบอย่างกระตือรือร้น ด้วยความเป็นธรรมชาติของเด็กก็จะทำให้นักท่องเที่ยวประทับใจ จากการมียุวมัคคุเทศก์ทำให้คณะกรรมการ มั่นใจว่าว่ากลยุทธ์นี้จะไม่ทำให้พิพิธภัณฑ์ตายหรือต้องปิดตัวลง

“...อีกเรื่องที่ไม่ได้พูดถึงคือยุวมัคคุเทศก์ กลุ่มนี้ค่อนข้างจะโดดเด่น มีจุดขายเยอะ เพราะว่าเราช่วยเอาลูกหลานมาอบรมมาฝึก พวกการท่องเที่ยวก็มาอบรมให้ นิสิตศิลปากรมาช่วยอบรม ผอ.พิพิธภัณฑ์บุรีเรามาเป็นวิทยากร เราจัดมา 9 รุ่นแล้ว เดี่ยวนี้เด็กได้รับการพัฒนา เด็กบางคนบรรยายเป็นภาษาอังกฤษได้ หลายคนก็ชื่นชม...”(พระครูนิวริฐธรรมขันธุ์ กลุ่มแกนนำ-สัมภาษณ์ 16 ม.ค.49)

“...ยุวมัคคุเทศก์เป็นสีสัน หลายๆ ที่เขาพยายามจะเลียนแบบเรา แต่เขาไม่ปล่อยให้เป็นธรรมชาติของเด็ก มันก็ไม่ได้เท่าเรา ของเรานี้เป็นธรรมชาติ บางทีนักท่องเที่ยวถามแล้วเราตอบไม่ได้เขาก็ตอบแบบเด็กๆ...” (อาจารย์ดรณี ทับทอง -สัมภาษณ์ 6 ก.พ.49)

“...พิพิธภัณฑ์ของเรานี้ที่มั่นใจว่าไม่เป็นพิพิธภัณฑ์ตาย ของเรานี้มีเด็กยุวมัคคุเทศก์เป็นคนนำชมตลอด แล้วถึงเราจะเปิดแค่เสาร์-อาทิตย์ แต่ถ้าเรามาวันธรรมดาที่ก็จะเปิดให้ชม ต่อให้มาแค่คนเดียวก็ยินดีเปิดให้ค่ะ ถ้าเขาต้องการคนนำชม คนบรรยายก็จัดให้ได้อยู่แล้ว ให้เขาไปพูดต่อว่ามาแล้วไม่เสียเที่ยว...” (คุณกันยา พละโท กลุ่มสมาชิกภาพ-สัมภาษณ์ 28 ม.ค.49)

ประโยชน์ที่แอบแฝงมาอีกประการหนึ่งของการอบรมยุวมัคคุเทศก์คือการปลูกฝังจิตสำนึกให้ลูกหลานในชุมชนรู้ซึ่งถึงคุณค่าในประวัติศาสตร์ความเป็นมาในท้องถิ่นและการได้ฝึกบุคลิกภาพ ฝึกทำงาน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ในตำราเรียนไม่สามารถให้พวกเขาได้

“...ครั้งแรกคือว่าเกิดจากหนูสนใจแล้วหนูก็ไปคุยกับอาจารย์ พอคุยแล้วก็สมัคร จากนั้นก็ได้ไปอบรม ไปดูงานที่อื่นๆ ค่ะ หนูก็ต้องมีความกล้าที่พูดกับนักท่องเที่ยวด้วย พูดบรรยายถึงจุดต่างๆ ในพิพิธภัณฑ์ พูดแล้วก็ต้องคอยสังเกตว่าเขาฟังหรือเปล่า เขาเข้าใจหรือเปล่า หลังจากการทำงานก็มีการนัดเจอกัน นัดประชุมกันค่ะ ในแต่ละครั้งว่ามีอะไรบ้าง นักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่มรู้สึกอย่างไร ส่วนใหญ่จะคุยกันเองค่ะ ถ้ามีปัญหาจริงๆ ก็บอกอาจารย์ค่ะ พิพิธภัณฑ์เป็นส่วนหนึ่งในชุมชนค่ะ หนูอยากมีส่วนร่วมในการสร้างชื่อเสียงให้ชุมชนด้วย ทำประโยชน์ให้ชุมชนด้วย...” นางสาวมณีนรัตน์ แก้วศรี ยุวมัคคุเทศก์-สัมภาษณ์ 12 ม.ค.49)

“...ตอนแรกผมก็ไม่ทราบเรื่องโบราณวัตถุต่างๆ ไม่คิดอะไร ไม่อยากไปดูด้วยครับ กลัวด้วย ไม่คิดว่าจะสำคัญอะไร พอได้มาเป็นยุวมัคคุเทศก์ ก็เลยรู้ว่าโบราณวัตถุชิ้นหนึ่ง สามารถบอกเรื่องราวต่างๆ สมัยก่อนในชุมชนที่เราอาศัยอยู่แล้วตอนนั้นครูเขาเปิดรับสมัครครับ ตัวผมก็ไม่ค่อยรู้เรื่องอะไร พอได้มีการเปิดหลักสูตรท้องถิ่นด้วย ก็อยากรู้ เลยมาสมัครเป็นยุวมัคคุเทศก์จะได้รู้เรื่องต่างๆ ดีขึ้น ตอนนั้นก็ทำงานได้ 3 ปีแล้วครับ...” (คุณเอกรัตน์ ศักดิ์คะทัศน์ ยุวมัคคุเทศก์-สัมภาษณ์ 12 ม.ค.49)

การสื่อสารในประเด็นการจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์

ในการจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์ ในระยะก่อตั้งนั้นทางชุมชนได้ติดต่อให้นักวิชาการเข้ามาช่วยเหลือ เพราะเป็นเรื่องที่ทางชุมชนไม่ได้มีความรู้เฉพาะทางมาก่อน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการทำฐานข้อมูลหรือการจัดแสดงข้อมูลภายในพิพิธภัณฑ์ ชุมชนจึงสนใจให้ความร่วมมือในด้านอื่นๆ แก่กลุ่มนักวิชาการ เช่น การจัดหาที่พัก จัดเตรียมอาหาร ให้ข้อมูลที่จำเป็นและคอยเป็นผู้ช่วยเมื่อต้องการ ซึ่งแม้ว่าการเข้ามามีส่วนร่วมของนักวิชาการ ชุมชนจะมีค่าตอบแทนให้ แต่การที่นักวิชาการจะเข้ามาทำงานในชุมชนให้ประสบผลสำเร็จลุล่วง ชุมชนก็ต้องมีศักยภาพที่จะให้ความร่วมมือด้วย เพราะหากชุมชนไม่เป็นกลุ่มที่ความเข้มแข็ง เมื่อเวลาล่วงเลยผ่านไปสิ่งที่เคยสร้างก็ต้องสูญหายไปเมื่อไม่มีใครดูแลรักษา ชุมชนจึงสนใจให้นักวิชาการเข้ามาทำงานอย่างอิสระไม่

แทรกแซงและขัดขวาง เพราะถือว่ามีผู้ที่มีความรู้ได้ลงมืออย่างเต็มที่ดีกว่าและนักวิชาการเอง ก่อนที่จะลงมือปฏิบัติงานก็ได้สอบถามความต้องการของคนในชุมชนก่อนด้วยแล้วจึงปรับให้เข้ากับวิถีชีวิตของท้องถิ่น ซึ่งในขั้นนี้ถือว่าการสื่อสารแบบล่างขึ้นบน กล่าวคือชุมชนเป็นผู้ติดต่อสื่อสารกับนักวิชาการ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำฐานข้อมูลและจัดแสดงและชุมชนยุวมัคคุเทศก์ก็เป็นสื่อบุคคลของพิพิธภัณฑ์ที่ชุมชนสร้างขึ้น เพื่อให้การชมพิพิธภัณฑ์มีชีวิตชีวามากขึ้นและกิจกรรมดังกล่าวก็ประสบความสำเร็จเป็นที่ชื่นชมของนักท่องเที่ยว

◆ การบริหารงานของคณะกรรมการพิพิธภัณฑ์

การรวมกลุ่ม

คณะกรรมการพิพิธภัณฑ์जनเสนคือบุคคลกลุ่มหนึ่งที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นกลุ่มที่ทำงานในพิพิธภัณฑ์โดยไม่มีค่าตอบแทนใดๆ ยกเว้นเจ้าหน้าที่ประจำซึ่งมีหน้าที่ดูแลอาคารสถานที่เพียงคนเดียว คือ คุณกัญญา พลະโท ที่มีค่าตอบแทนรายเดือน ซึ่งคณะกรรมการฯ ประกอบไปด้วยหัวหน้าหน่วยราชการ หน่วยราชการ ชำราชากรในชุมชน ส่วนการปกครองในท้องถิ่น ชาวบ้านในชุมชนและนักวิชาการที่เข้ามามีส่วนร่วมในระยะก่อตั้ง มีข้อสังเกตว่ากรรมการพิพิธภัณฑ์บางคนเป็นกรรมการพิพิธภัณฑ์เพราะได้รับการแต่งตั้งโดยตำแหน่งหน้าที่การงานที่มีบทบาทในชุมชน

“...บริหารจัดการในรูปคณะกรรมการเพื่อว่าคนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วม เริ่มแรกก็ตั้งคณะกรรมการก่อน ประกอบไปด้วยผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ครู กรรมการวัดจำนวนหนึ่ง ประมาณ 30 กว่าคน มีเจ้าอาวาสมาให้ความคิด ก็คิดว่าจะคิดได้ก็ประสานกับฝ่ายวิชาการ เขาให้คำปรึกษาทุกอย่างก็มาประสาน...” (พระครูนิวริฐธรรมขันท์ สัมภาษณ์ 16 ม.ค.49)

“...ในการดูแลอะไรสักอย่างหนึ่งมันจะดูแลคนเดียวไม่ได้ มันต้องตั้งกลุ่มตั้งคณะกรรมการมาดูแล จะปล่อยให้มันเป็นหน้าที่วัดเลยที่ว่ามันก็ไม่ถูกต้อง เพราะว่าชุมชนเอง ชาวบ้านเองเขาจะคิดว่าเขาไม่ต้องรับผิดชอบ เขาไม่ต้องมีส่วนร่วม พอมีการตั้งคณะกรรมการขึ้นมา เขาก็มีส่วนร่วมแล้ว เขาก็อยากจะพัฒนาอะไรต่างๆ ขึ้นมาให้มันดีขึ้น...” (คุณสุริชวดี ขำคง สัมภาษณ์ 7 ก.พ. 49)

อุดมการณ์ของคณะกรรมการพิพิธภัณฑ

คณะกรรมการพิพิธภัณฑที่มีจุดเริ่มต้นและอุดมการณ์ในการทำงานที่แตกต่างกัน คนที่เป็นคนจีนเสนอโดยกำเนิดจะถือว่ามีบ้านเกิด คนที่ทำโดยตำแหน่งจะถือว่าเป็นการรับผิดชอบและสร้างประโยชน์ต่อสังคม

“...หนึ่งคือเราเป็นคนที่นี่ ถึงจะมีโอกาสไปอยู่ในหลายๆ ที่ แต่ว่าเราอยากกลับมาอยู่บ้านเรามากกว่า อยากกลับมาพัฒนาหมู่บ้านเรา อีกอย่างครูว่าเราเกิดที่นี่เราก็นึกว่ามันเป็นประโยชน์กับบ้านของเรา คนอื่นบางคนเขาย้ายมาเขาอาจจะมาเพื่อทำผลงานเสร็จแล้วเขาก็ไป แต่มันก็ไม่ต่อเนื่อง ไม่เหมือนกับการที่คนที่นี่มาทำมันจะมาจากน้ำใจจริงมากกว่า แล้วเราก็ตักฝักกับเด็กของเราว่าเราทำเพื่อบ้านของเรา เพราะเราเป็นคนที่นี่ เราก็ต้องทำให้เป็นตัวอย่างด้วย...” (อาจารย์ดร.ณัฐ ทับทอง สัมภาษณ์ 6 ก.พ.49)

“...เมื่อก่อนไม่คิดอะไรครับ แต่ได้มาเห็นเขาทำงานกัน ผมก็ทึ่งว่าเขาเก่งกัน เราก็จะได้ความรู้จากเขาด้วย อาจารย์ที่นี่มีความสามารถทุกคนครับ พวกอาจารย์ในชุมชน เราได้เป็นตัวประกอบนิดๆ หน่อยๆ ได้ออกความคิดบ้างเล็กๆ น้อยๆ...” (ส.ต.ต.ธวัชพันธ์ ส่วนชะเอม สัมภาษณ์ 9 ม.ค.2549)

การแบ่งภาระงานภายในกลุ่ม

คณะกรรมการพิพิธภัณฑจีนเสนอ แบ่งภาระหน้าที่ในการทำงาน ดังนี้

1. ฝ่ายภัณฑารักษ์ มีหน้าที่ดูแลด้านงานวิชาการ ดูแลโบราณวัตถุ การอบรม ยุวมัคคุเทศก์ กิจกรรมนำชมพิพิธภัณฑ
2. ฝ่ายกิจกรรมนันทนาการ มีหน้าที่จัดกิจกรรมเน้นทางวัฒนธรรมประเพณีพื้นบ้าน
3. ฝ่ายของที่ระลึกและหัตถกรรมพื้นบ้าน มีหน้าที่จัดทำ จัดการ จัดซื้อและจัดจำหน่ายของที่ระลึก
4. ฝ่ายการเงิน มีหน้าที่จัดการเกี่ยวกับรายรับรายจ่ายและจัดทำบัญชีของพิพิธภัณฑ โดยจะต้องสรุปยอดทุกเดือน
5. ฝ่ายประชาสัมพันธ์ มีหน้าที่ประชาสัมพันธ์ให้กับทั้งในกลุ่มคณะกรรมการฯ คนภายในชุมชน ภายนอกชุมชน รับทราบข่าวสารต่างๆ ของพิพิธภัณฑ

6. ฝ่ายดูแลอาคารสถานที่ มีหน้าที่ดูแลความสะอาด การเปิด-ปิดพิพิธภัณฑ์ ความเป็นระเบียบเรียบร้อยของวัตถุโบราณ

คณะกรรมการพิพิธภัณฑ์जनเสน มีพระครูนิวาสธรรมขันธ์ เจ้าอาวาสวัดजनเสน เป็นประธาน กรรมการพิพิธภัณฑ์ การแบ่งภาระงาน แต่เดิมแบ่งตามตำแหน่ง กล่าวคือ แบ่งไปแต่ในนาม ไม่มี การแบ่งหน้าที่กันอย่างชัดเจน ถ้ามีเหตุการณ์ฉุกเฉิน เช่น มีคณะทัวร์มาลง โดยไม่รู้ล่วงหน้าทุกคน จะช่วยกันแก้ปัญหา การรับภาระงานอีกแบบคือการรับภาระงานที่ไม่เคยทำมาก่อนแต่ก็ยอมรับที่จะทำต่อไป เพราะถือว่าทำมาตั้งแต่ต้นแล้ว ได้เรียนรู้งานมาจนรู้สึกเกิดความถนัด

“...แบ่งกันเป็นฝ่ายๆ นะคะ ฝ่ายการเงิน ฝ่ายภัณฑารักษ์ ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ก็แบ่งกันไป อย่างนั้นนะคะ ก็ไม่มีใครถนัดหรือทำเป็นมาก่อนก็มาช่วยๆ กันไปมันก็เป็นขึ้นมา...”
(อาจารย์ดร.ณิ ทับทอง สัมภาษณ์ 6 ก.พ.49)

“...จะว่าไม่แบ่งก็ได้ไม่ได้ คือเราจะมีสายงาน อย่างเจ้าหน้าที่การเงินก็ส่วนหนึ่ง เจ้าหน้าที่ดูแลอาคารสถานที่ก็ส่วนหนึ่ง ภัณฑารักษ์ก็ส่วนหนึ่ง นันทนาการก็ส่วนหนึ่ง แต่แยกกันทำงาน ส่วนใหญ่ก็มาช่วยกัน ถ้ามีคณะใหญ่มา ทุกส่วนต้องมาช่วยกัน ทุกคนเสนอความคิดเห็นได้หมด เห็นว่าจะโรมันดีก็เอามาเสนอได้...” (พระสิทธิพันธ์ โสพิโก สัมภาษณ์ 3 ก.พ.49)

ระยะแรกเริ่มของคณะกรรมการพิพิธภัณฑ์

ในระยะเริ่มต้นของคณะกรรมการพิพิธภัณฑ์ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นคนในใกล้ชิดกับวัดजनเสน ข้าราชการในท้องถิ่น ทำให้คนส่วนใหญ่มีคำถามว่าคนกลุ่มนี้ทำงานเพื่ออะไร ได้ค่าตอบแทนหรือไม่ ซึ่งนั่นทำให้เมื่อขอความร่วมมืออะไรไป มักจะมาในรูปแบบการระดมทุนมากกว่า แต่ในระยะต่อมาด้วยกิจกรรมยุวมัคคุเทศก์ ลูก-หลานของคนในชุมชนที่เข้าร่วม จะเป็นผู้กระจายข่าวสารให้ผู้ปกครองทราบ จากนั้นการให้ความร่วมมือด้านอื่นๆ จึงมีมากกว่าการระดมทุน เช่น การเข้าร่วมกลุ่มทอผ้า การนำอาหารมาช่วยเลี้ยงในการอบรมเยาวชน เป็นต้น รวมถึงความเข้าใจในการทำงานของคณะกรรมการพิพิธภัณฑ์

“...เมื่อก่อนมีกันแค่ 4-5 คน ใช้ขับรถตามๆ กันประชุม ก็มีคนพูดว่าสงสัยพวกนี้จะได้เงิน มั้ง ถึงไปทำกัน แต่เดี๋ยวนี้พอมันกว้างขึ้นเขาก็รู้แล้วว่าเราไปทำจริงๆ ไม่ได้ค่าตอบแทนอะไร...” (อาจารย์รุจิรา เชาวธรรม สัมภาษณ์ 25 ม.ค.49)

"...พิพิธภัณฑสถานฉันแสนเปรียบเหมือนหัวใจของคนฉันแสน ถ้าเป็นเมื่อก่อนคนเขาก็จะถามกันว่าสร้างพิพิธภัณฑสถานทำไม แต่ตอนนี้ชาวบ้านก็เข้าใจมากขึ้นว่ามีคุณค่าอย่างไร เพราะว่าลูกหลานเขามาทำกิจกรรม มาเป็นยุวมัคคุเทศก์ ก็กลายเป็นว่าพอลูกหลานเขามีส่วนร่วม เขาก็รู้สึกเป็นส่วนร่วมไปด้วย แล้วอีกอย่างนะคะ จากการที่เราก็กทำงานกันอย่างต่อเนื่อง เขาก็จะเห็นว่าเราไม่ได้หยุดนิ่ง..." (อาจารย์ดร.ณัฐ ทับทอง สัมภาษณ์ 6 ก.พ.49)

การจัดการกับความขัดแย้งของคณะกรรมการพิพิธภัณฑสถาน

ในการร่วมกันทำงานหมู่มา ปัญหาเรื่องความขัดแย้งเป็นเรื่องที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ คณะกรรมการพิพิธภัณฑสถานแม้จะมีปัญหาความขัดแย้งอันเนื่องมาจากทัศนคติไม่ตรงกันหรือเป็นเรื่องของความขัดแย้งเชิงนโยบายของแต่ละองค์กรที่ตนสังกัดอยู่ แต่วิธีจัดการความขัดแย้งของคณะกรรมการคือการยึดเอาผู้นำ (หลวงพ่ोजริญ) ของพิพิธภัณฑสถานเป็นที่ตั้งว่าทั้งหมดที่ทำไปก็ทำเพื่อชุมชน ทำเพื่อพิพิธภัณฑสถานที่เราสร้างขึ้นมา

"...หนึ่งคือเราจะใช้วิธีที่ว่าเอาหลวงพ่อก่อนเป็นแกนให้ได้ การทำงานอะไรสักอย่างจะมีการบอกกล่าวในนามคณะกรรมการ แล้วก็บอกหลวงพ่อก่อน แล้วท่านจะเป็นผู้รับข้อมูลแล้วเอามาพูดแทนกลุ่มนั้น หรือให้กลุ่มนั้นพูดเอง แต่บางเรื่องที่ต้องตัดสินใจก่อนก็พิจารณาตัดสินใจเลย ไม่จำเป็นต้องชี้แจงทุกเรื่อง..." (อาจารย์นรินทร์ ทองแท้ - สัมภาษณ์ 7 ม.ค.49)

"...เราจะคุยกันพอเห็นปัญหาแล้วก็ไปบอกหลวงพ่อก่อน เราท่อกันในใจว่า บ้านของเรา วัดของเรา หลวงพ่อก่อนที่เรานับถือ ไม่ว่าจะใครจะโกรธกัน ก็จะเตือนกันว่าอย่าไปคิดเราทำเพื่อหลวงพ่อก่อน เราทำเพื่อพิพิธภัณฑสถานของเรา..." (อาจารย์รุจิรา เชาว์ธรรม - สัมภาษณ์ 25 ม.ค.49)

"...ถ้ามีปัญหาขัดแย้งจริงๆ แล้วไม่ได้มีมากมายอะไร บางส่วนก็จะไม่เข้าใจกัน ก็จะมาคุยกัน หลวงพ่อก่อนจะเรียกมาคุยว่าเรื่องมันเป็นอย่างไรกัน แล้วก็รับความเข้าใจกัน..." (คุณกัญญา พละโท - สัมภาษณ์ 28 ม.ค.49)

การติดต่อสื่อสารของคณะกรรมการพิพิธภัณฑสถาน

การติดต่อสื่อสารของกลุ่มคณะกรรมการพิพิธภัณฑสถาน ครั้งเมื่ออยู่ในระยะก่อตั้ง ผู้ที่ติดต่อสื่อสารกันคือผู้ที่มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ซึ่งจะเป็นบุคคลประเภทคนในใกล้ชิด ก่อร่างคือเป็นบุคคลที่ใกล้ชิดกับวัด เป็นลูกศิษย์ของหลวงพ่อก่อน ต่อมาเมื่ออยู่ในระยะดำเนินงาน เริ่มมีการ

ก่อตั้งกลุ่มคณะกรรมการ การติดต่อสื่อสารของกลุ่มคือการส่งจดหมาย ไม่ว่าจะเป็นจดหมายเชิญ ประชุมที่มีวาระ 2 เดือนต่อ 1 ครั้ง และทุก 6 เดือนจะมีประชุมครั้งใหญ่เพื่อสรุปการทำงาน หรือ จดหมายแจ้งข่าวสาร โดยจะมีเจ้าหน้าที่อาสาสมัครจักรยานยนต์ส่งจดหมายแบบ by hand และ ในกรณีเร่งด่วนจะใช้การโทรศัพท์ตามกัน

“...เราทำงานกัน เป็นครู เป็นพ่อค้า เป็นชาวนาเราก็รวมกันอยู่ในนี้ เราเจอกันทุกวันแต่ก็จะ ออกหนังสือเชิญเป็นเหมือนหนังสือราชการ ไม่เป็นทางการอะไรมากหรอกคะเอามาแจกๆ กันไป หลวงพ่อท่านเป็นประธานมีอะไรพวกเราก็เสนอไป คุยกันไปคะ จนวันนี้ก็ยัง เหมือนเดิมอยู่...” (อาจารย์ดร.ณิ ทับทอง – สัมภาษณ์ 6 ก.พ.49)

“...ของเรามีการประชุม 2 เดือนต่อ 1 ครั้ง เป็นวาระประจำ มีหนังสือเวียนกันไปนัดให้มา ประชุม มารับรู้มาแก้ไขส่วนที่บกพร่องหรือส่วนไหนจะเพิ่มเติม ทุก 2 เดือน แต่ทุก 6 เดือน จะประชุมใหญ่ 1 ครั้ง มาสรุปงานกัน ส่วนไหนเป็นจุดเสีย ส่วนไหนเป็นจุดดี ก็จะมาประชุม งานกันครั้ง ก็มาปรับปรุงกัน...” (พระสิทธิพันธ์ โสพิโก- สัมภาษณ์ 3 ก.พ.49)

บรรยากาศในที่ประชุมจะมีรูปแบบกึ่งเป็นทางการ กล่าวคือ มีการจัดลำดับการพูดตามวาระ มีการสรุปการประชุมครั้งที่ผ่านมา เปิดโอกาสให้เสนอข้อคิดเห็นและวางแผนการประชุมครั้งต่อไป วาระประจำคือการรายงานรายรับ-รายจ่ายในที่ประชุม ในการประชุมมักจัดที่ห้องประชุมศาลาธรรมมานุสรณ์ ซึ่งอยู่ในบริเวณวัดจันเสน โดยมีพระครูวินัยธรรมขันธ (หลวงพ่อเจริญ) เป็นประธานในที่ประชุมและสำหรับผู้ที่เป็นผู้ดำเนินการประชุมจะผลัดกันเป็น โดยจะถือตามที่นั่งที่ใกล้ประธานที่สุด โดยผู้เข้าประชุมจะมีกรรมการทุกคน ผู้ที่มีส่วนร่วมในกลุ่มอาชีพต่างๆ และกลุ่มพันธมิตร

“...เขาจะถามคะ ในที่ประชุมว่ามีปัญหาอะไรบ้างไหม ใครจะเสนออะไรบ้าง แล้วยที่ประชุมก็จะร่วมกันแก้ไขปัญหา ถ้ามีปัญหาขัดแย้งจริงๆ ก็ไม่ได้มีมากมายอะไร บางส่วนก็จะไม่เข้าใจกัน ก็จะมาคุยกัน หลวงพ่อจะเรียกมาคุยว่าเรื่องมันเป็นอย่างไรกัน แล้วยก็ปรับความเข้าใจกัน...” (คุณกันยา พละโท กลุ่มสมาชิกภาพ-28 ม.ค.49)

“...ประชุมกรรมการพิพิธภัณฑสถานประชุมกัน 2 เดือน 1 ครั้ง สรุปการดำเนินงาน 2 เดือน 1 ครั้ง เช่น เจ้าหน้าที่ดูแลความสะอาด เรื่องคนที่มาชม รายได้สมุดคุยใหม่ อยู่ได้ไหม เราจะประชุมกัน พอประชุมเสร็จแล้ว ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ เราก็มีปัญหา นำสู่กรรมการฯ

รวมกันแก้ จากนั้นก็วางแผนในเดือนต่อไปว่าจะทำอย่างไรอีก...” (พระครูนิวริฐธรรมชั้นธัมมภาสน์ 16 ม.ค.49)

กำลังเสริมจากกลุ่มพันธมิตร

ในกลุ่มคณะกรรมการพิพิธภัณฑสถาน มีกลุ่มพันธมิตร อันหมายถึงกลุ่มหน่วยงานราชการที่เข้ามามีส่วนร่วมในกรรมการพิพิธภัณฑสถาน บางหน่วยงานมีบทบาทแค่เข้าร่วมประชุมแต่บางหน่วยงานมีส่วนร่วมในการธำรงอยู่โดยจะเห็นว่าทางหน่วยงานของตนเองก็ควรจะร่วมดำเนินการใดๆ ก็ตามที่จะเป็นการสนับสนุนให้พิพิธภัณฑสถานธำรงอยู่ได้ตามบทบาทของหน่วยงานที่รับผิดชอบ

“...ผมไม่รู้ว่าใครจะมองข้ามหรือเปล่า แต่ผมมองว่า ตามนโยบายว่าสถานีรถไฟคือประตูบ้านถ้าจะมาพิพิธภัณฑสถาน ที่ฉันสนใจเรื่องมันเกิดจากการสร้างทางรถไฟเข้ามาก่อน เป็นสถานีรถไฟเก่าแก่ครึ่งอายุราวๆ 140 กว่าปี เวลาที่นักท่องเที่ยวจะมาเขาจะถามว่าพิพิธภัณฑสถานไหนครับ ผมจะแนะนำเลยว่าเดินออกกำลังกายหน่อยครับ สัก 300-400 เมตรครับ แต่จริงๆ เดินสัก 500 เมตร ถ้าบอกแบบนี้เดี๋ยวจะไม่ยอมไปเหมือนกัน บางทีถ้าเขาถามว่ามันมีอะไรบ้างก็จะบอกเลยว่ามีของเก่าครับ 2,500 ปีมาแล้ว สมัยพุทธันต์ ตั้งแต่ประเทศไทยยังไม่เกิด ถ้าอยาการู้ต้องตามไปคุยกับหลวงพ่อบุญที่พิพิธภัณฑสถานครับ เขาจะมียุวมัคคุเทศก์ที่นั่นเขาจะคอยแนะนำไม่ใช่ผมคนเดียวที่พูดแนะนำ พวกเราที่สถานีรถไฟทุกคนทำแบบนี้ด้วยไม่มีใครเพิกเฉยกับนักท่องเที่ยวเลยช่วยกันแนะนำทุกคน พวกสวนหน้าสถานีด้วยครับจัดไว้ให้คนผ่านไปผ่านมาเขาเห็นว่าที่สถานีนี้ถ้าลงมาจะได้เที่ยวพิพิธภัณฑสถานด้วย...”

(คุณพูลสวัสดิ์ ดิสโก หัวหน้าสถานีรถไฟจันทน์-สัมภาสน์ 28 ม.ค.49)

“...มันเป็นคณะกรรมการโดยตำแหน่ง เวลาเมื่อไรเขาก็จะมีหนังสือเชิญมาให้เข้าร่วมประชุม แล้วเวลาเมื่ออบรมก็ให้เราเข้าร่วม ก็จะไปกันทุกครั้ง ไม่ค่อยขาด ยกตัวอย่างมันจะมีโครงการของทางสาธารณสุขโครงการควบคุมโรคติดต่อในสถานที่ท่องเที่ยว เราก็เอาเรื่องเข้าที่ประชุม ว่าอยากให้เราทำอะไรบ้างหรือเรามีอะไรบ้างก็เสนอไป...” (คุณสุรชวดี ช่างหัวหน้าสถานีอนามัยจันทน์-สัมภาสน์ 7 ก.พ. 49)

“...สถานีตำรวจเราจะอำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยวครับหรือไม่ก็เวลามีทัวร์มาลงก็ดูแลความปลอดภัยให้เต็มที่ เวลาเขามาอบรมมััคคุเทศก์กันหรือมาจัดกิจกรรมอะไรที่นี้กัน

รวมทั้งกับของทางวัดด้วย เวลาเมืองก็มาช่วยกัน..." (ส.ต.ต.ธัชพันธ์ ต่วนชะเอม ตัวแทน
สถานีตำรวจภูธรจันทเสน-สัมภาษณ์ 9 ม.ค.49)

การสื่อสารในประเด็นการบริหารงานของคณะกรรมการพิพิธภัณฑ

คณะกรรมการพิพิธภัณฑจันทเสน ก่อกำเนิดขึ้นพร้อมๆ กับการก่อตั้งพิพิธภัณฑ โดยใน
ระยะเริ่มตั้นั้น เป็นการรวมตัวของกลุ่มบุคคลที่เป็นคนในใกล้ชิดกับวัดจันทเสน แกนนำในชุมชน
และกรรมการวัดจันทเสน ซึ่งจะมีพันธกิจในการวางแผนในการก่อตั้ง ระดมทุน ติดต่อกับนักวิชาการ
แต่เมื่อพิพิธภัณฑจันทเสนก่อตั้งสำเร็จ จึงมีการจัดตั้งคณะกรรมการพิพิธภัณฑจันทเสนขึ้นอย่างเป็นทางการ
คณะกรรมการฯ ประกอบไปด้วยพระสงฆ์ หัวหน้าหน่วยราชการ หน่วยราชการ
ข้าราชการในชุมชน ส่วนการปกครองในท้องถิ่น ชาวบ้านในชุมชนและนักวิชาการที่เข้ามามีส่วนร่วม
ร่วมในระยะก่อตั้ง ในการสื่อสารของคณะกรรมการพิพิธภัณฑในระยะก่อตั้งนั้น จะเป็นการประชุม
กลุ่มเล็กๆ ใช้การชี้แจงรายละเอียดและตามกันมาประชุม จึงถือเป็นการสื่อสารที่สะดวก
และรวดเร็วเพราะเป็นการสื่อสารภายในกลุ่ม

ต่อมาเมื่อมีการก่อตั้งคณะกรรมการอย่างเป็นทางการก็มีการกำหนดว่าจะมีการประชุมใน
วาระทุก 2 เดือนและจะมีการประชุมใหญ่ทุก 6 เดือน การสื่อสารของคณะกรรมการจะใช้จดหมาย
ที่มีรูปแบบคล้ายจดหมายราชการที่จะชี้แจงวาระประชุมหรือประกาศข่าวสารอื่นๆ รวมถึงการ
มอบหมายงานให้คณะกรรมการคนใดคนหนึ่งด้วย โดยประธานในการประชุมคือพระครูนิวสุ
ธรรมขันธ (หลวงพ่อเจริญ) เจ้าอาวาสวัดจันทเสน ซึ่งมีตำแหน่งประธานกรรมการพิพิธภัณฑจันทเสน
ด้วยและยังไม่เปลี่ยนแปลงจนถึงปัจจุบัน ซึ่งการสื่อสารในปัจจุบันนี้เป็นการสื่อสารแบบกึ่งเป็น
ทางการ กล่าวคือมีรูปแบบการติดต่อแบบเป็นลายลักษณ์อักษร แต่ยังคงความสนิทสนมกันใกล้ชิด
กันตามประสานบ้านใกล้เรือนเคียงและเมื่อจะต้องมีการสื่อสารระหว่างคณะกรรมการ
พิพิธภัณฑฯ กับชาวบ้านในชุมชนทั้งหมด จะใช้การประชุมหมู่บ้าน แต่ด้วยความที่ชุมชนจันทเสน
เป็นชุมชนขนาดเล็ก มีวัดเป็นสถานที่กลางสำหรับการติดต่อสื่อสารภายในชุมชนอยู่แล้ว จึงเป็น
เรื่องง่ายที่จะกระจายข่าวสาร ในการทำงานของคณะกรรมการพิพิธภัณฑฯ จะมีลักษณะที่ไม่
แบ่งแยกกันอย่างชัดเจน เมื่อใครพบปัญหาในการทำงานก็สามารถนำเรื่องมาปรึกษากับ
คณะกรรมการคนอื่นฯ ได้ตลอดเวลา แต่หากมีความขัดแย้งเกิดขึ้น ผู้ที่จะตัดสินในขั้นสุดท้ายก็คือ
ประธานคณะกรรมการพิพิธภัณฑฯ ซึ่งจนถึงปัจจุบันยังไม่มีประเด็นความบาดหมางใดๆ ในหมู่
คณะกรรมการพิพิธภัณฑฯเลย

ความโดดเด่นอีกประการหนึ่งคือพิพิธภัณฑ์จันเลนไม่ได้ขึ้นกับส่วนราชการใดๆ ดำเนินการโดยคนในท้องถิ่น มีรายได้เป็นของตัวเอง ระบบราชการจึงไม่ได้เข้ามามีอิทธิพล ทำให้มีอิสระทางความคิดอย่างเต็มที่ ส่วนราชการต่างๆ ที่เข้ามามีส่วนร่วมก็จะมีส่วนร่วมในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่ให้การสนับสนุนพิพิธภัณฑ์ในท้องถิ่นเท่านั้น

◆ รายรับ-รายจ่ายของพิพิธภัณฑ์

นอกจากการรวมพลังของชุมชนในการดำเนินการ วางแผน จัดการให้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นสามารถก่อตั้งขึ้นได้สำเร็จนั้น ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้พิพิธภัณฑ์ก่อตั้งและดำรงอยู่ได้นั้น คือ “ทุนทรัพย์” ไม่ว่าจะเป็นในส่วนของค่าใช้จ่ายในการก่อตั้ง ค่าใช้จ่ายในการจัดการเรื่องโบราณวัตถุภายในพิพิธภัณฑ์ ค่าใช้จ่ายในส่วนของอาคารสถานที่ จนถึงค่าใช้จ่ายรายเดือนของพิพิธภัณฑ์ ดังนั้นคณะกรรมการพิพิธภัณฑ์มีการบริหารจัดการในเรื่องทุนทรัพย์ ดังนี้

ระยะก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ ปัจจัยหลักที่ต้องคำนึงถึงเมื่อได้แบบพิพิธภัณฑ์และจะลงมือสร้างนั้นคือเรื่อง “เงินทุน” เพราะในขณะที่เริ่มตอกเสาเข็มนั้นทางวัดมีเงินทุนอยู่เพียงแค่ 1 แสนบาทเท่านั้น หลังจากตอกเสาเข็มได้เพียงสัปดาห์เดียวหลวงพ่อดกก็มรณภาพ แต่การก่อสร้างก็มีได้หยุดชะงักลงเพราะการขาดเงินทุน ตรงกันข้ามเงินทุนที่ใช้ในการก่อสร้างกลับหลังไหลมาจากการทำบุญในงานสวดพระอภิธรรมที่คนในชุมชน ภายนอกชุมชนและลูกศิษย์ลูกหาร่วมกันทำบุญ ประกอบกับเงินค่าจำหน่ายวัตถุมงคล กฐิน ผ้าป่าและการบริจาคส่วนตัวทำให้เงินในการระดมทุนก่อสร้างและปรับภูมิทัศน์ครบจำนวน 41 ล้านบาทโดยไม่ได้พึ่งพาเงินจากรัฐเลย

“...พอตอกเข็มเสร็จได้อาทิตย์เดียวหลวงพ่อดกก็มรณภาพแล้ว แล้วเงินให้ค่าเข็มก็ไม่พอ จันต้องไปยืมเงินข้างนอกมา เงินที่วัดมีแสนเดียว ค่าเข็มมัน 360,000 บาท จากนั้นก็พักโครงการไว้ก่อน จนกว่าจะนำเพ็ญกุศลหลวงพ่อดก ร้อยวันหลวงพ่อดกเสียชีวิตเข้าพรรษาพอดี วันอาสาฬหบูชาพอดี พอทำบุญร้อยวันผ่านไปแล้วก็เริ่มโครงสร้าง การเงินก็เริ่มในช่วงทำบุญกุศล จะมีสวดอภิธรรมทุกวันอย่างนี้ เงินก็เริ่มเข้ามา อีกส่วนหนึ่งก็มีวัตถุมงคล หลวงพ่อดกท่านก็เตรียมเอาไว้ ท่านให้กรรมการเขาเตรียมไว้ว่าหลวงพ่อดกจะไม่อยู่กับพวกเรานานแล้ว อย่างนั้นนอนใจ จัดทำวัตถุมงคลให้ท่านปลุกเสก คนก็เริ่มหาวัตถุมงคล เงินก็เข้ามาในช่วงที่หลวงพ่อดกมรณภาพแล้ว กว่าจะทำบุญร้อยวันเงินก็เข้ามา 8 ล้านแล้ว ก็ทำสัญญาโครงสร้างได้ จากนั้นเงินก็เข้ามาในรูปแบบการบริจาคส่วนบุคคล มากบ้างน้อยบ้าง กฐินบ้าง ผ้าป่าบ้าง จากคนในชุมชนและจากรอบนอก เบ็ดเสร็จ 41 ล้าน เงินที่เข้ามาส่วนหนึ่ง

คนบุชาวัดถุมงคล 2 มีการบริจาคส่วนบุคคลทั้งในท้องถิ่นแล้วก็ท้องถิ่นห่างไกล ลูกศิษย์ลูกหาหลวงพ่อก็อีกส่วนก็ทอดกฐินบ้างผ้าป่าบ้าง ทุกปีๆ รวมแล้วเบ็ดเสร็จทั้งตกแต่งและจัดภูมิทัศน์เบ็ดเสร็จแล้ว 41 ล้าน..." (พระครูนิวริฐธรรมขันธ์ กลุ่มแกนนำ-สัมภาษณ์ 16 ม.ค.49)

"...ตอนที่หลวงพ่อมรณภาพ เราเอาศพท่านตั้งไว้ 100 วัน ที่ศาลาจะมีสวดทุกวัน พวกเราไปรวมกันหมด จะไปบริหารจัดการ เพราะมีหลายคนติดต่อขอเป็นเจ้าของ จนเมื่อครบ 100 วันเราได้ 8 ล้านบาท นั่นเป็นจุดแรกของการระดมทุน จากนั้นเราก็เริ่มดำเนินการก่อสร้าง อีกอย่างคือวัดถุมงคล หลวงพ่อโอดเป็นพระที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล ท่านมองการณ์ไกล ท่านสร้างวัดถุมงคลไว้ตอนนี้ยังไม่หมดเลย รุ่นหลังสร้างมณฑปนี่ตอนนี้ราคา 40,000 บาท หาเช่าไม่ได้แล้วตอนนี้ เหมือนท่านรู้ว่าถ้าตัวท่านไม่อยู่ท่านต้องทำอะไรไว้สักอย่างไม่อย่างนั้นไม่เสร็จ จากวัดถุมงคลนี้ได้ประมาณ 40 ล้าน เราไม่ได้เงินจากรัฐบาลสักสิ่งเดียวเลย ไม่เคยมาอยู่เลย ชาวบ้านที่นี่จะรู้เลยจะทำอะไรสักอย่างก็ต้องเพื่อพิพิธภัณฑ์..." (อาจารย์ศักดิ์ศรี จริยาคุณา สัมภาษณ์ 10 ก.พ. 49)

เงินในการก่อสร้างพิพิธภัณฑ์จำนวน 41 ล้านบาท มาจาก

- 1.เงินทำบุญในงานสวดพระอภิธรรมของหลวงพ่โอด
- 2.เงินจากการจำหน่ายวัดถุมงคลที่หลวงพ่โอดได้เตรียมไว้
- 3.เงินจากการทำบุญกฐิน ผ้าป่า
- 4.เงินบริจาคของคนในชุมชนและลูกศิษย์ลูกหาของหลวงพ่โอด

ในการรวบรวมเงินนั้น ชาวบ้านในชุมชนจะรับทราบและเข้าใจตรงกันว่าเงินที่ได้จะนำไปรวบรวมเพื่อก่อสร้างพิพิธภัณฑ์เงิน ซึ่งเมื่อถึงในระยาระดมทุนนี้ "หลวงพ่เจริญ" (พระครูนิวริฐธรรมขันธ์) เจ้าอาวาสต่อจากหลวงพ่โอดได้รับหน้าที่ให้ดำเนินการสานต่อโครงการก่อสร้างพิพิธภัณฑ์ จนพิพิธภัณฑ์ก่อตั้งสำเร็จ รวมค่าใช้จ่ายทั้งหมด 41 ล้านบาท โดยไม่ต้องพึ่งพาเงินจากรัฐบาล

ปัจจุบัน เมื่อพิพิธภัณฑ์เงินก่อตั้งขึ้นแล้ว หลวงพ่เจริญและคณะกรรมการพิพิธภัณฑ์ได้หารือกันว่าเฉพาะรายได้จากตู้บริจาคภายในพิพิธภัณฑ์อย่างเดียวอาจจะไม่พอค่าใช้จ่ายภายในพิพิธภัณฑ์ ดังนั้น จึงเกิดกิจกรรมกลุ่มอาชีพขึ้นภายในชุมชน โดยรายได้ส่วนหนึ่งจะถูกจัดสรรมาอยู่ในส่วนพิพิธภัณฑ์ ได้แก่ กลุ่มทอดผ้าก็กระตุก กลุ่มร้านค้าชุมชนและกลุ่มขนมหวาน

กลุ่มอาชีพต่างๆ ก่อตั้งขึ้นเพื่อฝึกอาชีพ เสริมรายได้ให้กับคนในชุมชน โดยมีเงินจากกองทุนของ พิพิธภัณฑสถานเป็นเงินลงทุนและก่อสร้างสถานที่ กลุ่มอาชีพจะรวมตัวกันที่วัดจันเสน บริเวณใกล้ๆ กับ พิพิธภัณฑสถานจันเสน โดยรายได้ของกลุ่ม 25% จะต้องส่งเข้ากองทุนของพิพิธภัณฑสถาน ซึ่งนอกจาก รายได้จากการแบ่งกำไรของกลุ่มต่างๆ รายรับประจำของพิพิธภัณฑสถานจันเสนมาจากช่องทางเหล่านี้

1. ตู้บริจาคค่าน้ำ-ค่าไฟ
2. ตู้รับบริจาคบำรุงพิพิธภัณฑสถาน
3. รายได้จากการจำหน่ายวัดดงมด
4. รายได้จากการจำหน่ายหนังสือแนะนำพิพิธภัณฑสถาน
5. รายได้จากการจำหน่ายสินค้าเบ็ดเตล็ด
6. รายได้จากการจำหน่ายของที่ระลึก
7. รายรับจากเงินทุนหมุนเวียน (จากการให้กลุ่มอาชีพยืม)
8. ดอกเบี้ยเงินฝากในธนาคาร

ในส่วนของรายจ่ายประจำของพิพิธภัณฑสถานจะเป็นรายจ่ายประจำ เช่น ค่าน้ำ-ค่าไฟ ค่าซ่อม บำรุงอาคารสถานที่ ค่าใช้จ่ายในกิจกรรมต่างๆ สิ่งที่เกิดขึ้นได้จากรายรับประจำของพิพิธภัณฑสถาน มาจากการบริหารจัดการภายในชุมชน รายรับพิเศษจะมาจากราชการ ได้แก่ เงินสนับสนุน โครงการต่างๆ เช่น การอบรมยุวมัคคุเทศก์ จะมาจาก อบต.หรือ งบการท่องเที่ยวของจังหวัด ซึ่ง ถือเป็นรายรับที่ไม่แน่นอน เมื่อเทียบสัดส่วนรายรับกับรายจ่ายในปีงบประมาณ 2548 พบว่า รายรับสุทธิมีจำนวน 278,995 บาท และรายจ่ายมีจำนวน 192,900 บาท ซึ่งถือว่าได้กำไร เงินส่วน ต่างที่เหลือถูกนำไปเข้าบัญชีธนาคารออมสิน สาขาตาดลี ปัจจุบันมียอดคงเหลือ 652,870 บาท เป็นเงินทุนสำรอง

การสื่อสารในประเด็นรายรับ-รายจ่ายพิพิธภัณฑสถาน

การระดมทุนเพื่อก่อตั้งพิพิธภัณฑสถานจันเสนทั้งหมด 41 ล้านบาท มาจาก 1.เงินทำบุญในงาน สวดพระอภิธรรมของหลวงพ่อดอด 2.เงินจากการจำหน่ายวัดดงมดที่หลวงพ่อดอดได้เตรียมไว้ 3.เงินจากการทำบุญกฐิน ผ้าป่า 4.เงินบริจาคของคนในชุมชนและลูกศิษย์ลูกหาของหลวงพ่อดอด ซึ่งผู้ที่ร่วมบริจาค ร่วมทำบุญ ทั้งหมด จะเข้าใจในวัตถุประสงค์ว่าทำเพื่อเป็นการร่วมกันก่อตั้ง พิพิธภัณฑสถานจันเสน ซึ่งเป็นความตั้งใจสุดท้ายของหลวงพ่อดอดก่อนที่จะมรณภาพ ดังนั้น สิ่งที่

เกิดขึ้นจึงเปรียบกับการตอบแทนหลวงพ่อด โดยบุคคลที่ร่วมทำบุญ ร่วมบริจาค จะไม่มีเพียงแต่คนในชุมชนเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงลูกศิษย์ลูกหาของหลวงพ่อดที่กระจายอยู่ตามจังหวัดต่างๆ

ดังนั้นถือได้ว่าหลวงพ่อดเป็นสื่อบุคคลที่มีประสิทธิภาพสูงในการกระจายข่าวสารเรื่องการระดมทุนในการสร้างพิพิธภัณฑ เพราะทุกคนรู้สึกอาลัยที่พระผู้เป็นที่พึ่งทางใจ พระผู้มีวัตรปฏิบัติที่ดั่งงาม พระนักพัฒนาชุมชน จากไป จึงแสดงออกด้วยการตอบแทนในความตั้งใจสุดท้ายของหลวงพ่อด ด้วยการร่วมทำบุญ ร่วมบริจาคเงินและเข้าใจดีว่าจะนำไปสร้างพิพิธภัณฑ ดังนั้น สามารถกล่าวได้ว่าเป็นเพราะบารมีของหลวงพ่อด จึงทำให้สามารถรวบรวมเงินในการก่อสร้าง โดยไม่ต้องพึ่งพาเงินจากรัฐบาลได้

เมื่อพิพิธภัณฑก่อตั้งสำเร็จ คณะกรรมการพิพิธภัณฑจึงได้ข้อสรุปว่าต้องหารายได้จากช่องทางอื่น นอกจากการรอรับจากตู้บริจาคภายในพิพิธภัณฑด้วย เพราะรายได้จากตู้บริจาค นั้น มีจำนวนไม่มากพอและไม่แน่นอน แต่รายจ่ายของพิพิธภัณฑนั้นมีอยู่ประจำทุกเดือนอยู่แล้ว ไม่ว่าจะเป็น ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าดูแลอาคารสถานที่ ค่าใช้จ่ายในกิจกรรมต่างๆของพิพิธภัณฑด้วย ซึ่งจำเป็นต้องมีรายได้อื่นๆ มารองรับรายจ่ายประจำเหล่านี้ ดังนั้น หลวงพ่อดเจริญและคณะกรรมการฯ จึงหารือกันจนได้ข้อสรุปว่าจะจัดตั้งกลุ่มอาชีพในชุมชน โดยกองทุนของพิพิธภัณฑจะลงทุนและจัดหาสถานที่ให้ ซึ่งนอกจากจะเป็นการสื่อสารภายในกลุ่มคณะกรรมการแล้ว ยังขยายไปสู่คนอื่นๆ ในชุมชน ซึ่งนอกจากจะเป็นการสร้างการมีส่วนร่วมในพิพิธภัณฑเพิ่มขึ้นแล้วยังเป็นการรื้อฟื้นภูมิปัญญาท้องถิ่นและเป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชนด้วย โดยเรื่องการก่อตั้งกลุ่มอาชีพนั้นได้ไปสู่ชุมชนโดยการประชุมหมู่บ้าน พุดคุยแบบปากต่อปากและจากคณะกรรมการพิพิธภัณฑ ซึ่งในปัจจุบัน กลุ่มอาชีพต่างๆ โดยเฉพาะกลุ่มทอผ้าก็กระตุก ยังคงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

◆ กิจกรรมเสริมเพิ่มชีวิตให้พิพิธภัณฑ

ระยะก่อตั้งพิพิธภัณฑ นอกจากการเข้าชมเฉพาะภายในพิพิธภัณฑแล้วนั้น คณะกรรมการพิพิธภัณฑฯ ได้พยายามเสาะหาวิถีทางที่จะทำให้พิพิธภัณฑเพิ่มสีสันอยู่เสมอ ซึ่งในระยะเริ่มต้นดำเนินการพิพิธภัณฑนั้น กลยุทธ์ยวมัคคุเทศก์ถูกนำมาใช้และกลายเป็นจุดแข็งของพิพิธภัณฑ จนถึงวันนี้ ปัจจุบันยวมัคคุเทศก์มี 9 รุ่น โดยนักเรียนที่เข้าโครงการยวมัคคุเทศก์จะต้องเข้าอบรมยวมัคคุเทศก์ ซึ่งจะมาจากโรงเรียนวัดจันเสนและโรงเรียนจันเสนเชิงสุวรรณภณูสรณ์ ผู้ที่ทำการอบรมให้เด็กกลุ่มนี้คืออาจารย์จากทั้งสองโรงเรียน โดยเริ่มแรกมีเจ้าหน้าที่จากการท่องเที่ยวแห่ง

ประเทศไทยเข้ามาช่วยอบรมให้ ซึ่งในการทำงานยุวมัคคุเทศก์เหล่านี้จะจัดกลุ่มการทำงานกันเอง และเข้าอบรมด้วยความสมัครใจ ยุวมัคคุเทศก์จะบรรยายเรื่องราวภายในพิพิธภัณฑ์ด้วยภาษาที่เข้าใจง่ายและด้วยความเป็นธรรมชาติของเด็ก จึงสร้างความประทับใจให้นักท่องเที่ยว

“...เด็กๆ ที่นำชมพิพิธภัณฑ์น่ารักค่ะ กล้าพูด กล้าแสดงออก ดูจริงจังคือพอเป็นเด็กมาพูดมันทำให้เราก็อยากถามเขา ทำให้ที่นี้แตกต่างจากที่อื่นๆ ไปเลย...” (คุณมณัญญา คนดี นักท่องเที่ยวจากจังหวัดกำแพงเพชร-สัมภาษณ์ 4 มี.ค.49)

การนำชมของยุวมัคคุเทศก์มีการปรับเปลี่ยนอยู่เสมอ บางโอกาสจะมีการจัดให้มีการชี้จักรยานชมเมืองโบราณ สอดแทรกวัฒนธรรมของชุมชน แนะนำให้เลือกชมสินค้าจากชุมชน แต่ส่วนใหญ่ยุวมัคคุเทศก์จะจัดกลุ่มการทำงานกันเองและเมื่อพบปัญหาในการทำงานก็สามารถบอกเล่าให้อาจารย์ผู้ดูแลโครงการในโรงเรียนได้ตลอดเวลา

“...ไม่ค่อยมีปัญหาในการทำงานครับ เราจัดเวรกันเอง ไม่แย่งกันพูด แบ่งว่าใครจะอยู่ดูไหน เวลาตัวเองมีปัญหาก็จะปรึกษาพ่อแม่และครูครับหรือถ้าเป็นปัญหาเฉพาะหน้าจะถามป้ากันยา (เจ้าหน้าที่ดูแลพิพิธภัณฑ์) เขาก็จะให้คำแนะนำ ผมว่ายุวมัคคุเทศก์มีประโยชน์กับพิพิธภัณฑ์ครับ ที่อื่นเขาใช้กดเครื่องอัดเสียงเอาครับไม่มีชีวิต ถ้าเครื่องเสียงก็ไม่มีใครได้รู้เรื่อง แต่ของเราพูดสดๆ จะดีกว่า สำหรับจุดอ่อนคือการพูดของเราเองครับ บางครั้งยังไม่ชัด ถ้อยชัดคำครับ...” (คุณสุรพล คำก้อน ยุวมัคคุเทศก์-สัมภาษณ์ 28 มี.ค.49)

สิ่งที่ยุวมัคคุเทศก์ได้รับคือการฝึกบุคลิกภาพประสบการณ์ในการทำงานที่ตำราเล่มไหนก็ไม่สามารถจะสอนได้ ประโยชน์อีกทางหนึ่งคือการสร้างการมีส่วนร่วม ปลุกฝังจิตสำนึกในการรักบ้านเกิดให้กับลูกหลานในท้องถิ่น

ปัจจุบัน คณะกรรมการพิพิธภัณฑ์ยังคงพยายามพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง โดยจะมีการบรรยายนอกพิกัดพิพิธภัณฑ์ แนะนำกลุ่มอาชีพในชุมชน แนะนำสินค้าของชุมชน ยกตัวอย่างเช่น การแนะนำผ้าทอของท้องถิ่น โดยจะแนะนำถึงกระบวนการทำการใช้วัตถุดิบในชุมชน ตลอดจนการเลือกและบอกเล่าประสบการณ์ลองผิดลองถูกที่ผ่านมา ซึ่งทำให้นักท่องเที่ยวซึมซับวัฒนธรรมในชุมชนได้อีกทางหนึ่ง

“...อย่างผ้าทอนะคะ ที่ครูทำครูจะแสดงให้เห็นเลยว่ามีขั้นตอนอย่างไร ก็ให้คนเก่าคนแก่ไปนั่งทำให้เห็น ไปสาธิตการย้อม การเอาวัสดุในธรรมชาติมาทำเป็นสี ยิ่งทำลึกไปเรื่อยๆ เราก็พบว่าเราสนใจตรงนั้นนะคะ...” อาจารย์ดร.ณิ ทับทอง-สัมภาษณ์ สัมภาษณ์ 6 ก.พ.49)

กิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวของพิพิธภัณฑ์เชื่อมโยงเอาโลกของอดีตคือเรื่องของโบราณวัตถุ มาผสานกับโลกปัจจุบันคือการนำวิถีชีวิตภูมิปัญญาและสินค้าในชุมชนมานำเสนอ ซึ่งสร้างการมีส่วนร่วมที่หลากหลายจากคนในท้องถิ่น ในอนาคตชุมชนจันทน์เสนากำลังก่อตั้งโครงการสปาสมุนไพรไทย โดยจะนำสมุนไพรในท้องถิ่นมาศึกษาและนำมาปรับใช้ในการบำรุงสุขภาพ ซึ่งจะทำให้เกิดอาชีพ สร้างรายได้ให้ชุมชนเพิ่มขึ้นด้วย

“...กำลังดูๆ อยู่ นะคะ ว่าจะเอาสมุนไพรไทยในบ้านเรา มาทำเป็นสปา ก็จะเป็นสปาในแบบของเรา นะคะ ถ้าทำสำเร็จก็จะทำให้มีรายได้ มีอาชีพเพิ่มขึ้นด้วย แต่ก็ต้องคำนึงถึงความสะอาด ปลอดภัยด้วยค่ะ...” (คุณสุรชวดี ช่าง หัวน้ำสธานีอนามย์จันทน์เสน-สัมภาษณ์

7 ก.พ. 49)

การสื่อสารในประเด็นกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวของพิพิธภัณฑ์

จุดแข็งของพิพิธภัณฑ์จันทน์เสน คือ ยุวมัคคุเทศก์ ที่สามารถสร้างความประทับใจให้นักท่องเที่ยว ซึ่งกลยุทธ์นี้ถือเป็นการสร้างสื่อบุคคลให้กับพิพิธภัณฑ์ โดยการจัดอบรมให้เยาวชนลูกหลานในชุมชนมาเป็นสื่อบรรยายนิทรรศการภายในพิพิธภัณฑ์ นอกจากจะช่วยสร้างช่วยสร้างชีวิตชีวาให้กับพิพิธภัณฑ์แล้วนั้น ยังเป็นการทำให้เด็กๆ เหล่านั้นได้เรียนรู้ที่มาของตนเองอีกด้วย ในส่วนของการสร้างการมีส่วนร่วม ถือว่าเป็นน้อมนำให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมเป็นเจ้าของพิพิธภัณฑ์ในท้องถิ่นด้วยความสมัครใจ ปัจจุบันการนำเสนอวิถีชีวิตของชุมชน การแนะนำกลุ่มอาชีพ แนะนำสินค้าขึ้นชื่อในท้องถิ่นให้กับนักท่องเที่ยว นับเป็นการสื่อสารทางวัฒนธรรม บอกเล่าและแลกเปลี่ยนวิถีชีวิตซึ่งกันและกันด้วย ซึ่งเป็นการขยายการมีส่วนร่วมให้แก่คนอื่นๆ ในชุมชนด้วย เพราะคนในอาชีพอื่นๆ ความสนใจที่แตกต่างก็สามารถมาปรับให้มีจุดมุ่งหมายและเป็นเจ้าของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นร่วมกันด้วย

ขั้นตอนต่างๆ ในการก่อตั้งและดำรงอยู่ของพิพิธภัณฑ์จันทน์เสน มีการสื่อสารเป็นกลไกในการสร้างการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนไม่ว่าจะเป็นการพูดคุยภายในกลุ่มเล็กๆ การติดต่อขอความร่วมมือจากนักวิชาการ การประชุมอย่างมีวาระประจำ การอบรมเยาวชนที่สมัครใจจะร่วมทำงานให้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นของพวกเขา กระบวนการดังกล่าวไม่ว่าจะเป็นการก่อตั้งไปจนถึงการวางแผน

ดำเนินการให้พิพิธภัณฑ์สามารถดำรงอยู่ได้ สร้างชุมชนเล็กๆ ให้ยิ่งใหญ่ขึ้นได้ด้วยการร่วมมือร่วมใจกัน ไม่เพียงแต่เรื่องพิพิธภัณฑ์เท่านั้น แต่จะพัฒนาไปถึงเรื่องอื่นๆ ในการพัฒนาชุมชนด้วย ซึ่งสิ่งที่เกิดขึ้นนั้นคือความน่าอยู่และเข้มแข็งของชุมชน โดยเกิดจากคนในชุมชนเอง นั้นแตกต่างจากการพัฒนาที่มีแบบแผนของรัฐบาลที่ไม่ได้ตรงกับความต้องการของคนในชุมชน

การสื่อสารของ 3 ส่วนสำคัญในการก่อตั้งและดำรงอยู่ของพิพิธภัณฑ์จินเสน

การก่อตั้งและการดำเนินการให้พิพิธภัณฑ์จินเสนดำรงอยู่ได้นั้น ประกอบไปด้วยกลุ่มบุคคล 3 กลุ่มหลักๆ ที่มีส่วนร่วม ดังนี้

1. ชุมชนจินเสน
2. นักวิชาการ
3. นักท่องเที่ยว

ทั้ง 3 ส่วนมีความสำคัญในการก่อตั้งและดำรงอยู่ของพิพิธภัณฑ์จินเสน ดังแผนภาพสามประสานพิพิธภัณฑ์จินเสน ดังนี้

แผนภาพที่ 3 แผนภาพสามประสานพิพิธภัณฑ์จินเสน

1. ชาวชุมชนจินเสน อันได้แก่ หลวงพ่อโอด หลวงพ่อเจริญ แกนนำในชุมชน คณะกรรมการพิพิธภัณฑ์จินเสน ยุวมัคคุเทศก์ หน่วยราชการในท้องถิ่นและชาวชุมชนจินเสนทุกคน ความสำคัญของกลุ่มชาวชุมชนจินเสน คือ การร่วมแสดงพลังในการระดมความคิด ระดมทุน

ร่วมแรง ในการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์และดำเนินการขับเคลื่อนให้พิพิธภัณฑ์สามารถดำรงอยู่ได้จนถึงปัจจุบัน การก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นดูจะเป็นเรื่องไกลตัวและต้องใช้ความรู้เฉพาะทางด้านพิพิธภัณฑ์วิทยา แต่เมื่อไม่มีความรู้เรื่องนี้จึงต้องขอความร่วมมือจากนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญ สิ่งที่ชุมชนजनเสนแสดงให้นักวิชาการเห็นและสนใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมคือความพร้อมในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการมีผู้นำทางความคิดที่มีวิสัยทัศน์ การเปิดรับวิทยาการใหม่ๆ และพร้อมที่จะเรียนรู้ กลุ่มบุคคลปฏิบัติงานที่เข้มแข็ง ทุนทรัพย์จำนวนมหาศาลที่มาจากความตั้งใจของคนในชุมชน ดังนั้น จึงไม่อาจปฏิเสธได้เลยว่าเป็นเพราะความร่วมมือกันของชุมชนजनจึงทำให้เกิดพิพิธภัณฑ์जनที่เป็นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นก่อตั้งและดำเนินการโดยคนในท้องถิ่นอย่างแท้จริง

2. นักวิชาการ อันได้แก่ นักวิชาการหลายสาขาที่เข้ามามีส่วนร่วมในการก่อตั้งและให้คำแนะนำทิศทางการดำเนินการพิพิธภัณฑ์ ไม่ว่าจะเป็นนักวิชาการด้านโบราณคดีที่รวบรวมโบราณวัตถุและจัดทำฐานข้อมูล นักวิชาการด้านสถาปัตยกรรมที่ออกแบบและตกแต่งทั้งภายในและภายนอกพิพิธภัณฑ์ นักพิพิธภัณฑ์วิทยาที่รับผิดชอบด้านการจัดนิทรรศการภายในอาคาร รวมถึงเสียงกล่าวถึงจากบทความต่างๆ ที่กล่าวถึงพิพิธภัณฑ์จนสร้างชื่อให้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นแห่งนี้ ได้รับความสนใจทั้งในหมู่นักท่องเที่ยวและนักวิชาการคนอื่นๆ ที่ยังไม่เคยรู้จัก การเข้ามามีส่วนร่วมของนักวิชาการเหล่านี้ แม้ทางชุมชนจะมีค่าตอบแทนให้ แต่เมื่อเปรียบเทียบกับอัตราปกติของนักวิชาการก็ถือว่าน้อยกว่าเกณฑ์มาก ดังนั้นสามารถกล่าวได้ว่าเรื่องเงินไม่ใช่ประเด็นสำคัญ แต่อยู่ที่ความพร้อมหลายๆ ด้านของชุมชนมากกว่าที่เป็นแรงดึงดูดให้นักวิชาการให้ความร่วมมือ

3. นักท่องเที่ยว อันได้แก่ ผู้ที่เข้ามาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์जनเสน ซึ่งหากปราศจากนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมและศึกษาค้นคว้า พิพิธภัณฑ์คงจะเพียงสถานที่เก็บโบราณวัตถุเท่านั้น นักท่องเที่ยวจะมีตั้งแต่นักเรียน-นักศึกษา ผู้ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดใกล้เคียง ผู้ที่สนใจในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นและชุมชนอื่นๆ ที่มาเพื่อศึกษาดูงาน ความประทับใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อพิพิธภัณฑ์जनเสนนั้นแตกต่างหลากหลายกันไป ไม่ว่าจะเป็น ความศรัทธาดีสิทธ์ของพระคู่บ้านคู่เมือง ความน่ารักของยุวมัคคุเทศก์ อธิบายที่ดีของคนในชุมชน ของที่ระลึกและสินค้าประจำชุมชน แม้ว่าจุดอ่อนของพิพิธภัณฑ์ที่คณะกรรมการพิพิธภัณฑ์จะยังเป็นกังวลอยู่คือการขาดการประชาสัมพันธ์เพราะข้อจำกัดด้านงบประมาณ ทุกวันนี้จึงอาศัยเพียงการบอกเล่าแบบปากต่อปาก แต่ชุมชนजनเสนก็ยังไม่หมดกำลังใจและยังไม่หยุดการสร้างสรรคสิ่งใหม่ๆ ในพิพิธภัณฑ์และชุมชน

การมีส่วนร่วมของ 3 ส่วนสำคัญที่ส่งผลในการก่อตั้งและดำรงอยู่ของพิพิธภัณฑ์จันเสน สามารถแสดงออกเป็นตารางได้ ดังนี้

กลุ่มบุคคลที่มีส่วนสำคัญ	การมีส่วนร่วมในการก่อตั้ง	การมีส่วนร่วมในการดำรงอยู่
กลุ่มชุมชน	<ol style="list-style-type: none"> 1.ระดมความคิด การประชุมกลุ่ม 2.การรวบรวมโบราณวัตถุในชุมชน 3.ระดมทุน การบริจาค การทำบุญ 4.การร่วมปฏิบัติงาน เข้าเป็นคณะกรรมการพิพิธภัณฑ์ 	<ol style="list-style-type: none"> 1.การปฏิบัติงานในฐานะคณะกรรมการพิพิธภัณฑ์ โดยไม่มีค่าตอบแทน 2.การเข้าร่วมกลุ่มอาชีพที่ส่งผลต่อรายรับพิพิธภัณฑ์ 3.การร่วมรักษาสภาพแวดล้อม
นักวิชาการ	<ol style="list-style-type: none"> 1.ขุดค้นโบราณวัตถุเพื่อหาหลักฐานทางประวัติศาสตร์ 2.ออกแบบพิพิธภัณฑ์ 3.จัดทำฐานข้อมูลทางประวัติศาสตร์ 4.จัดนิทรรศการภายใน 	<ol style="list-style-type: none"> 1.เผยแพร่ข่าวสารในการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ผ่านบทความ 2.ให้คำปรึกษาในการปฏิบัติงาน 3.นำพิพิธภัณฑ์เข้าโครงการต่างๆ เพื่อหาทุน
นักท่องเที่ยว	<ol style="list-style-type: none"> 1.ช่วยประชาสัมพันธ์ 2.ให้คำแนะนำหลังจากได้มาเที่ยว 3.บริจาคค่าน้ำ-ค่าไฟ 	<ol style="list-style-type: none"> 1.แลกเปลี่ยนองค์ความรู้จากการดูงาน 2.แลกเปลี่ยนสินค้าชุมชนจำหน่าย 3.สร้างเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชน

ดังตารางจะแสดงข้อมูลของการมีส่วนร่วมของทั้ง 3 กลุ่มสำคัญที่ส่งผลในการก่อตั้งและการดำรงอยู่ของพิพิธภัณฑ์จันเสน ซึ่งการก่อตั้งและดำรงอยู่ของพิพิธภัณฑ์จันเสนที่เป็นมาจนปัจจุบันนี้ จะไม่สามารถขาดการมีส่วนร่วมในขั้นตอนใดได้เลย รวมถึงการมีส่วนร่วมของ 3 กลุ่ม

บุคคลสำคัญด้วย หากปราศจากขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่ง พิพิธภัณฑสถานอาจจะไม่ได้ก่อตั้งหรือ อาจจะไม่ดำรงอยู่จนทุกวันนี้

ระดับการมีส่วนร่วมของ 3 ส่วนสำคัญที่ส่งผลในการก่อตั้งและดำรงอยู่ของพิพิธภัณฑสถาน สามารถแสดงออกเป็นตารางได้ ดังนี้

กลุ่มบุคคลที่มีส่วนสำคัญ	ระดับการมีส่วนร่วม
กลุ่มชุมชน	กลุ่มชุมชนคือกลุ่มที่มีการมีส่วนร่วม สูงสุด ทั้งในการก่อตั้งและดำรงอยู่ ของพิพิธภัณฑสถาน ทั้งในส่วนของการวางแผนและร่วมปฏิบัติงาน
นักวิชาการ	นักวิชาการมีส่วนร่วมในฐานะรองลงมามีส่วนร่วมในการวางแผนและทำฐานข้อมูลทางประวัติศาสตร์ รวมถึงการเผยแพร่เรื่องราวผ่านบทความ
นักท่องเที่ยว	นักท่องเที่ยวเป็นขั้นสุดท้ายในการมีส่วนร่วม สนับสนุนและแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ รวมถึงการแลกเปลี่ยนสินค้าชุมชน เป็นการสร้างเครือข่ายชุมชน

ดังตารางปรากฏว่ากลุ่มชุมชนจะเป็นกลุ่มที่มีระดับการมีส่วนร่วมสูงสุด เป็นเพราะชุมชนจันทน์เป็นชุมชนเล็กๆ มีการแพร่กระจายข่าวสารอย่างรวดเร็ว มีการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมต่างๆ อยู่แล้ว ดังนั้น เมื่อมีการดำริโครงการพิพิธภัณฑสถาน คนในชุมชนจึงร่วมกันเรียนรู้และดำเนินการ

นักวิชาการเป็นกลุ่มที่มีส่วนร่วมรองลงมา เพราะการเข้ามามีส่วนร่วมของนักวิชาการ จะเกิดจากการติดต่อขอความร่วมมือจากชุมชนและชุมชนจันทน์เป็นชุมชนที่มีการรวมกลุ่มที่เข้มแข็ง มีการระดมทุนและเปิดโอกาสให้นักวิชาการเข้ามาร่วมงานได้อย่างเต็มที่โดยไม่แทรกแซง จึงทำให้มีนักวิชาการที่หลากหลายสาขาเข้ามามีส่วนร่วม

นักท่องเที่ยวเป็นกลุ่มที่เข้ามามีส่วนร่วมในขั้นสุดท้าย กลุ่มนักท่องเที่ยวจะมีตั้งแต่ นักเรียน-นักศึกษา กลุ่มนักท่องเที่ยวทั่วไปและนักท่องเที่ยวที่มาเพื่อศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ซึ่งเป็นการสร้างเครือข่ายชุมชน จนขยายผลไปถึงการแลกเปลี่ยนสินค้าชุมชน ซึ่งเป็นการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมด้วย

เมื่อสรุปได้ว่ากลุ่มบุคคลหลักที่มีความสำคัญต่อการก่อตั้งและดำรงอยู่ของพิพิธภัณฑสถานจีนคือ ชาวชุมชนจีนเสฉวน นักวิชาการและนักท่องเที่ยว ลำดับต่อมาจะเป็นการแสดงความสัมพันธ์ของทั้งสามกลุ่มด้วยมิติทางสื่อสารแบบมีส่วนร่วมตามวาระต่างๆ ในการก่อตั้งและดำรงอยู่ของพิพิธภัณฑสถานจีน ดังนี้

ต้นฉบับ หน้าขาดหาย

ตารางที่ 2 แสดงการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ชุมชน

มิติทางการสื่อสาร	ผู้ส่งสาร	สาร	ช่องทาง	ผู้รับสาร	บริบทแวดล้อม
1. การสื่อสารแบบ บนลงล่าง/ล่างขึ้นบน	นักวิชาการ/ ตัวแทนชุมชน /ชุมชน	- การจุดค้นพบ เมืองโบราณ - การรวบรวม โบราณวัตถุ - การออกแบบ พิพิธภัณฑ์ - การจัดแสดง - การอบรมเยาวชน มัคคุเทศก์	- การไปพบด้วย ตนเอง - ผ่านการอ่าน บทความทาง วิชาการที่ เกี่ยวข้อง	นักวิชาการ/ ตัวแทนชุมชน /ชุมชน	เป็นการ ติดต่อสื่อสารกัน ระหว่างชุมชนชั้น เสนกับ นักวิชาการ ใน ระยะเริ่มต้นของ การก่อตั้ง พิพิธภัณฑ์

มิติทางการสื่อสาร	ผู้ส่งสาร	สาร	ช่องทาง	ผู้รับสาร	บริบทแวดล้อม
2. การสื่อสารแบบ แนวนอน	คณะกรรมการ พิพิธภัณฑฯ-ผู้นำ ชุมชนและชุมชน	- การรวบรวม โบราณวัตถุ - การระดม ความคิดในการ ก่อตั้ง - การระดมทุน - การร่วมแรงใน การเข้าร่วม ปฏิบัติงาน	- การประชุม - ผ่านการพูดคุย	คณะกรรมการ พิพิธภัณฑฯ-ผู้นำ ชุมชนและชุมชน	เป็นการ ติดต่อสื่อสารกัน ระหว่างชาวบ้าน ในชุมชนและ คณะกรรมการ พิพิธภัณฑฯใน ระยะเริ่มต้นของ การก่อตั้ง พิพิธภัณฑฯ
3. การสื่อสารแบบ นอกสูในชุมชน	นักวิชาการ	- บทความที่มี เนื้อหาของการ ชุดค้น โบราณวัตถุและ บทความที่มี เนื้อหาเกี่ยวกับ การก่อตั้ง พิพิธภัณฑฯ	ผ่านสิ่งพิมพ์ทาง วิชาการและ วารสาร	ชุมชนและบุคคล ทั่วไป	บทความดังกล่าว นั้นสร้างความ สนใจในหมู่ นักวิชาการและ บุคคลทั่วไป จน ก่อให้เกิดการเข้า มามีส่วนร่วม ด้านต่างๆ

มิติทางการสื่อสาร	ผู้ส่งสาร	สาร	ช่องทาง	ผู้รับสาร	บริบทแวดล้อม
4. การสื่อสารแบบใน สูนออกชุมชน	ชุมชน	<ul style="list-style-type: none"> - การค้นพบเมืองโบราณในชุมชน - การร่วมกันก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ของชุมชน - การร่วมกันจัดการพิพิธภัณฑ์ - ยุวมัคคุเทศก์ 	<ul style="list-style-type: none"> - บทความทางสื่อสิ่งพิมพ์ - การแพร่กระจายแบบปากต่อปาก 	<ul style="list-style-type: none"> - นักวิชาการ - คนทั่วไปในสังคม 	<p>ในระยะก่อตั้งการเข้ามามีส่วนร่วมของนักวิชาการและการสนับสนุนจากบุคคลทั่วไปเกิดจากการแสดงพลังจากชุมชนจนสะท้อนสู่ภายนอก</p>

ตารางที่ 3 แสดงการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการำรงอยู่ของพิพิธภัณฑ์จันเสน

มิติทางการสื่อสาร	ผู้ส่งสาร	สาร	ช่องทาง	ผู้รับสาร	บริบทแวดล้อม
1. การสื่อสารแบบ แนวนอน	<ul style="list-style-type: none"> - กลุ่มแกนนำใน การดำเนินงาน พิพิธภัณฑ์ - กลุ่มชุมชนที่เข้า มามีส่วนร่วม - หน่วยงาน ราชการใน ท้องถิ่น - นักวิชาการที่มี ส่วนร่วมตั้งแต่ ก่อตั้ง 	<ul style="list-style-type: none"> - การประชุมที่ เกี่ยวข้องกับการ ดำเนินงานของ พิพิธภัณฑ์ รวมถึงกลุ่มอาชีพ และหน่วย ราชการใน ท้องถิ่น - การพูดคุยกลุ่ม ย่อยที่ นอกเหนือจาก การประชุม 	<ul style="list-style-type: none"> - การประชุมที่มี การนัดอย่างเป็น ทางการ - การพูดจาหรือ เมื่อพบปะกัน 	<ul style="list-style-type: none"> - กลุ่มแกนนำใน การดำเนินงาน พิพิธภัณฑ์ - กลุ่มชุมชนที่เข้า มามีส่วนร่วม - หน่วยงาน ราชการใน ท้องถิ่น - นักวิชาการที่มี ส่วนร่วมตั้งแต่ ก่อตั้ง 	<p>ในการ ดำเนินงานของ พิพิธภัณฑ์จัน เสน การรวมกลุ่ม ของกลุ่มผู้ปฏิบัติ งานคือการ ประชุมและการ พูดจาหรือเมื่อ พบปะกัน เพราะ จันเสนเป็นชุมชน เล็กๆ ที่เห็นหน้า ค่าตากันง่าย</p>

มิติทางการสื่อสาร	ผู้ส่งสาร	สาร	ช่องทาง	ผู้รับสาร	บริบทแวดล้อม
2. การสื่อสารแบบ ลายลักษณ์อักษร	<ul style="list-style-type: none"> - กลุ่มแกนนำใน การดำเนินงาน พิพิธภัณฑ์ - กลุ่มชุมชนที่เข้า มามีส่วนร่วม - หน่วยงาน ราชการใน ท้องถิ่น - นักวิชาการที่มี ส่วนร่วมตั้งแต่ ระยะก่อตั้ง 	<ul style="list-style-type: none"> - การออกหนังสือ เชิญประชุม - การออกหนังสือ ชี้แจงในกรณี ต่างๆ - การมอบหมาย งานโดยผ่าน หัวหน้า หน่วยงานต่างๆ 	<ul style="list-style-type: none"> - รูปแบบคล้าย จดหมายราชการ - จดหมายต้น เรื่อง ในกรณีที่มี การมอบหมาย งานผ่านหัวหน้า หน่วยงาน ราชการ 	<ul style="list-style-type: none"> - กลุ่มแกนนำใน การดำเนินงาน พิพิธภัณฑ์ - กลุ่มชุมชนที่เข้า มามีส่วนร่วม - หน่วยงาน ราชการใน ท้องถิ่น - นักวิชาการที่มี ส่วนร่วมตั้งแต่ ก่อตั้ง 	<p>ในจดหมายเชิญ ประชุมหรือ จดหมายต้นเรื่อง ในการมอบหมาย งานผ่านหัวหน้า หน่วยราชการจะ มีรายละเอียด เวลา สถานที่ วาระและความ คิดเห็นของผู้ มอบหมาย</p>

มิติทางการสื่อสาร	ผู้ส่งสาร	สาร	ช่องทาง	ผู้รับสาร	บริบทแวดล้อม
3.การสื่อสารแบบ วัจนภาษา	- กลุ่มชุมชนที่เข้า มามีส่วนร่วม - หน่วยงาน ราชการใน ท้องถิ่น	การตีบทหน้าใน การปฏิบัติงาน, การหารือเมื่อพบ ปัญหาเล็กๆ น้อยๆ ,ความ เคลื่อนไหวต่างๆ	การพบปะกัน โดยบังเอิญหรือ ตามสถานที่ ต่างๆ ในชุมชน เช่น วัด ตลาด เป็นต้น	- กลุ่มชุมชนที่เข้า มามีส่วนร่วม - หน่วยงาน ราชการใน ท้องถิ่น	ชุมชนชั้นเส้นเป็น ชุมชนเล็กๆ มี การรวมตัวกันใน สถานที่ต่างๆ โดยไม่ได้นัด หมายอยู่แล้ว จึง พบปะพูดคุยกัน ได้เสมอ

มิติทางการสื่อสาร	ผู้ส่งสาร	สาร	ช่องทาง	ผู้รับสาร	บริบทแวดล้อม
4. การสื่อสารแบบ ภายในสู่ภายนอก ชุมชน	ชุมชนजनเสน	รูปแบบการ ปฏิบัติงานที่มี ประสิทธิภาพของ ชุมชนที่สามารถ ทำให้พิพิธภัณฑ जनเสนดำรงอยู่ได้ รวมถึงการ พัฒนาชุมชน อย่างต่อเนื่อง	- การศึกษาดูงาน - การท่องเที่ยว	ชุมชนอื่นที่สนใจ	ชุมชนजनเสนให้ ความสนใจกับ การสร้าง เครือข่ายพัฒนา ชุมชนและ เครือข่าย พิพิธภัณฑ ท้องถิ่น เพื่อการ นำความรู้มา แลกเปลี่ยนและ ปรับใช้

จากตารางที่ 2 สามารถสรุปได้ว่า ในการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์जनसेन ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการมีส่วนร่วม ได้แก่ 1.กลุ่มแกนนำในชุมชน (พระสงฆ์ คณะกรรมการพิพิธภัณฑ์) 2.นักวิชาการ 3.ชุมชน โดย ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องจะผลัดกันเป็นผู้ส่งและผู้รับสารในบางมิติการสื่อสารเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเนื้อหาในสารจะเป็นเรื่องของการร่วมมือในการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์หรือเนื้อหาที่นำมาสู่การมีส่วนร่วมในการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ โดยช่องทางที่ใช้จะมีตั้งแต่ทางวาจา สื่อบุคคล สื่อสิ่งพิมพ์ เป็นต้น และผู้รับสารนอกจากจะเป็นคู่อสื่อสาร ยังเป็นบุคคลทั่วไปในสังคมด้วย โดยทั้งนี้จะเป็นไปตามบริบทแวดล้อมในการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์

จากตารางที่ 3 สามารถสรุปได้ว่าบุคคลที่สื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการดำรงอยู่ของพิพิธภัณฑ์जनसेनแบ่งเป็น 3 กลุ่มใหญ่ๆ ได้ดังนี้ 1.ชุมชนजनसेन อันได้แก่ แกนนำในการดำเนินการพิพิธภัณฑ์ กลุ่มชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วม หน่วยงานราชการในท้องถิ่น 2.นักท่องเที่ยวนักวิชาการ ซึ่งกลุ่มชุมชนเป็นกลุ่มผู้ร่วมกันปฏิบัติงานและนักวิชาการที่มีส่วนในการก่อตั้งยังเข้ามาติดตามและให้คำแนะนำ รวมถึงนักท่องเที่ยวที่มาจากพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นอื่นๆ และชุมชนอื่นๆ ในฐานะเครือข่ายรูปแบบการศึกษาดูงานเพื่อการแลกเปลี่ยนความรู้ด้วย โดยประเด็นที่จะทำการสื่อสารส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องการวางแผนในการดำรงอยู่ของพิพิธภัณฑ์ โดยผ่านช่องทางการประชุมแบบเป็นทางการและการพบปะพูดคุยหาหรือกัน รวมถึงการส่งจดหมายเป็นรายลักษณ์อักษร ในการประชุม การประกาศชี้แจง การมอบหมายงาน เป็นต้น นอกจากนี้จากการปฏิบัติงานอย่างมีส่วนร่วมในการดำรงอยู่ของพิพิธภัณฑ์जनसेน ไปจนถึงการต่อยอดในกาพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ สะท้อนออกไปให้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นอื่นๆ เข้ามาศึกษาดูงานและในทางเดียวกันพิพิธภัณฑ์जनसेน และชุมชนजनसेนก็มักจะศึกษาดูงานจากพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นหรือชุมชนอื่นๆ อย่างต่อเนื่อง เพื่อการแลกเปลี่ยนความรู้และนำมาปรับใช้ในส่วนของตน ซึ่งถือเป็นการสร้างเครือข่ายนั่นเอง

การก่อตั้งพิพิธภัณฑ์जनसेนและการดำรงอยู่ของพิพิธภัณฑ์जनसेน ไม่สามารถดำเนินการได้โดยกลุ่มบุคคลใด กลุ่มหนึ่ง แต่มาจากการมีส่วนร่วมจากทุกภาคในสังคมชุมชน จนสะท้อนให้เห็นถึงความพร้อมในการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ชุมชน ซึ่งทำให้กลุ่มนักวิชาการเข้ามาให้ความร่วมมือในการให้ความรู้ในเรื่องต่างๆ และสร้างความน่าสนใจจนทำให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในรูปแบบการศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในรูปแบบของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

จากชุมชนเล็กๆ ที่มีการรวมตัวกันเพียงประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและสืบสานประเพณีตามวิถี ไปจนถึงจุดที่ชุมชนจับเสนร่วมแสดงพลัง โดยมีพระนักคิคนักพัฒนาเป็นศูนย์รวมจิตใจ และการร่วมกันห่วงแหนห่วงใยในโบราณวัตถุที่สามารถบอกเล่าความเป็นมาของท้องถิ่น ทำให้เกิดการระดมความคิด ระดมทุนทรัพย์ สละแรงกาย ด้วยการก่อตั้งและขับเคลื่อนให้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่ตั้งงามและน่าภูมิใจให้เกิดขึ้น ไปจนถึงการต่อยอดกระบวนการมีส่วนร่วมด้วยการพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ ซึ่งสิ่งเกิดขึ้นและเป็นไปในชุมชนเหล่านี้มีการสื่อสารที่เป็นกลไกในการสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชนจับเสนนั่นเอง